

* קצורי * באורי * לקוטי * האלשיך הק' פסח

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים
מִצִּירֵימָה אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ:
רְאוּבֵן שְׁמֵעוֹן לֵוִי וַיהוּדָה: יִשְׁשָׁכָר
זְבוּלֹן וּבְנִימִן: דָּן וְנַפְתָּלִי גָד וְאָשֶׁר:
יִזְהָרִי כָל נֶפֶשׁ יִצְחָק יִרְדְּ יַעֲקֹב שְׁבָעִים
נֶפֶשׁ וַיּוֹסֶף הָיָה בְּמִצְרַיִם: וַיָּמָת יוֹסֵף
וְכָל אָחָיו וְכָל הַדּוֹר הַהוּא: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצֻמוּ בְּמֵאד מְאֹד
וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם:

א. ראוי לשית לב: וי"ו זו על אי אלו
הראשונים בא להוסיף?
ב. למה מזכיר שמותם? ומה גם אחר
שהוזכרו בפרשת ויגש!

* ואם הכוונה מתוך חיבתם, למה לא
הזכיר בשם כל השבעים נפש כאשר בפרשת
ויגש, כי אם את השנים עשר שבטים ואחרי
כן עושה סך הכל, ויהי כל נפש וכו', שכולל גם
אשר לא הוזכרו!?

ג. אומרו בני ישראל, מי לא ידע כי בני
ישראל המה?

ד. אומרו הבאים מצרימה את יעקב, והלא
נאמר בפרשת ויגש?

ה. למה נזכר אביהם זה פעמים. ופעם בשם
ישראל ופעם בשם יעקב?

* ולא עוד, אלא שעל דרך מעלים בקדש
היה ראוי יתחיל ביעקב ויסיים בישראל!

ו. כי הלא גם יעקב היה מהבאים! ולמה לא
חשב לבאים כי אם את הבנים ולא הזכיר את
יעקב, כי אם לומר שבאו עמו. וטוב טוב היה
לומר הבאים מצרימה יעקב ובניו? ואשמע כי
יש מפרש, שבניו הסיתו את יעקב לרדת
מצרימה, והוא הפך הכתוב!

ז. אומרו איש וביתו באו, שהוא מיותר!

ח. שאחר שמנה השבטים, קודם לאומרו
ויהי כל נפש כו' היה ראוי יזכיר את יוסף עם
אחיו, לומר גד ואשר ויוסף היה במצרים,
ואחר כך ויהי כל נפש כו'!

ט. אומרו וימת יוסף כו', למה הזכיר
מיתתם. שאם לומר שלא פרו וישרצו ישראל
כי אם אחרי מות כל הדור ההוא? הלא כמו זר
נחשב, כי האם הצדיקים ההם היו מעכבים
הרבו? ועוד, כי הלא אמרו רבותינו ז"ל שלא
מת יעקב עד שראה ששים רבוא מיוצאי
יריכו!

י. כי מאומרו פרו וישרצו וכו' ויקם מלך
וכו', נראה שהיה הגלות בדרך טבעי, כי על
רבוים קם מלך חדש ואמר הבה נתחכמה לו
פן ירבה וכו', ולא עלה על לב היו הדברים
ההם מבלי השגחה חלילה!

יא. והנה לבא אל הענין, ראוי כל איש
חכם ללבב לדרוש ולתור בחכמה, על מה עשה
ה' ככה לקדושים אשר בארץ, יעקב וכל הנפש
הבאה מצרימה, לתת תחת סבלות מצרים את
בניהם ובני בניהם מאתים ועשר שנה בחומר
ובלבנים ובכל עבודה בשדה. מה פשעם ומה
חטאתם. והלא לא חשיד קב"ה דעביד דינא
בלא דינא חלילה:

יב. ולבא אל הענין, נשית לב על מה זה
בחר ה', יהיה הגלות הזה במצרים מבשאר
ארצות?

יג. ולמה נקרא מצרים כור הברזל?

יד. ועוד נשית לב, תחת מה הקדים הוא
יתברך ירדת יוסף מצרימה זה כמה שנים? כי
גם למאמר ספר הזוהר, שהיה מרכבה אל
השכינה שהקדימה לרדת שמה עם בניה, עם
כל זה יפלא היות כל כך שנים! ועל פי דרכנו
נשית לב:

טו. מה היה ליוסף שהיה לו רק לשמוע
חלום פרעה לפתור אותו, שענה ואמר ועתה
ירא פרעה איש נבון כו'? כי הלא יפלא כי
היועץ למלך נתנוהו? ליעץ ולומר ועתה ירא
פרעה וכו'? מי הכניסו בזה? כי אם לשמוע
חלום ולפתור אותו!

טז. למה את העם העביר לערים מקצה
גבול מצרים וכו'?

יז. במאמר ז"ל, כי לא נתן אוכל לנפשם
של מצריים עד הכריתם בשר ערלתם. כי
הלא מה ראה על ככה ומה הגיע אליו, אחרי כי
את אלהיהם היו עובדים ואת ה' לא היו
יראים, מה בצע במילתם?

יח. וגם על ה' יפלא, למה הפיל רקבון -
כמו שאמרו ז"ל - בכל אוכל אשר לא מתחת

יד יוסף היה?

יט. ועל פי דרכנו, נמצא טוב טעם אל
הביאו יתברך את יוסף בנסיון ההוא עם
אדונתו. כי אין די באר שאלה זו, מה שאמרו
שאחיו היו נושאים עיניהם בבנות הארץ, אם
לא בהצטרף דבר אחר, שהיה זה וזה גורם!

כ. ועל פי דרכנו נשית לב אל נסיונות
האבות ועוצם צרותיהם וטלטוליהם!

כא. ואשר כבש הוא יתברך מעייני
אברהם ושרה מלהוליד את יצחק, עד היותו
הוא בן מאה שנה ושרה בת תשעים!

כב. וגם אל הוליד יעקב עם עשו בכרם
אחד, שהיה כאדם דר עם נחש בכפיפה, כי על
כן נתרצצו הבנים בקרבה. ולמה ציער הוא
יתברך את יעקב ואת רבקה, ולא ילדתם אחד
אחד?

כג. וגם צאת טמא מבטן טהורה יפלא,
מה שלא עשה ה' ככה לשרה, שלא ילדה היא
את ישמעאל!

כד. ועל פי דרכנו נשכיל על דבר מאמרם
ז"ל, למה יצא עשו אדמוני? אלא כשהיה
בבטן אמו שתה כל דם נידות אמו. כי הם
דברים אומרים דורשנו! כאשר ביארנוהו
במקומו:

אמנם, לבא אל הענין נשית לב אל מאמרם
ז"ל, דבר צוה לאלף דור, זו תורה שהיתה
עתידה לינתן לאלף דור. אלא שראה הקדוש
ברוך הוא שהיו רשעים, נתנה לעשרים וששה
דורות. והתתקע"ד, שתלן בכל דור ודור, והן
עזי פנים שבדורות.

כה. והנה ראוי לשית לב. למה היה ראוי
לבלתי הנתן עד אלף דור?

כו. והן זאת תביאנו לדרוש ולתור בקושיא
הקשו המפרשים, וגדולה היא, איך יתכן
ששים רבוא אדם במתן תורה, אשר מכלם
איש לא נעדר מלהשיג נבואות פנים בפנים
ובהקיצו? והלא ידוע כמה הכנות צריכות
להשגת נבואה! והיתכן לא נפקד מהם איש
אשר לא הוכן לנבואה? ומה גם בהקיצו! והוא
פליא! ודחקו להשיב כי בחול הנבואה על
המוכנים, תחול אף על הבלתי מוכנים:

והנה, במקומו שם ישבנו וגם דחינו טענה
זו, כי הלא אין הכנת המוכנים מועלת רק להגין
על הרעה, או לקבל שפע ברכה, אך לא

לנבואה. ואהרן יזכית, שהיה הקול בא למשה, ואהרן אצלו ולא היה שומע, שהוא בלי ספק על שלא הוכן למדרגת משה. והלא כמו זר נחשב, תספיק הכנת מוכנים למשוללי נבואה כלל, ולא לאהרן אשר היה נביא מובהק לישראל במצרים, שעליו נאמר שלח נא ביד תשלח:

אך הטעם הנכון ואמת אצלי, הוא כמדובר במקומו. על כי אין צורך הכנות לאדם להשיג נבואה, כי אם מצד זוהמת נחש הדבקה בו, שהיא מעכבת. אך ישראל שעמדו על הר סיני, פסקה זוהמתו ונמצאו כלם מוכנים לנבואה, כי אין שאור בעיסה לעכב. כי בלעדה, כל איש ישראל קדוש יאמר לו, כאשר למדנו מהפרש אשר היה לאדם, מטרם תדבק הזוהמא בו, למה שאחר כך.

כ"ז. ועדיין צריך טעם לרבותינו ז"ל, האומרים שפסקה זוהמתו, איך נטהרו יחד כלם? ויתבאר במאמרנו בס"ד:

והוא, כי הנה למה שהיה רצונו יתברך לתת לעמו מימינו אש דת, ולדבר במ פנים בפנים, גזרה חכמתו יתברך לבלתי דבר דרך כלל, בל ישמט איש מלשים את עול כל התורה כולה עליו, כי אם לדבר ולומר אל כל אחד ואחד, אנכי ה' אלהיך. ומה גם לרבותינו ז"ל שאמרו, שהיה הדבור מדבר עם כל אחד ואחד, מקבלני אתה עליך וכו', והיא נבואה בהקיץ. וזה בלתי אפשר זולתי למי שפסקה ממנו זוהמת נחש לגמרי, ככתוב אצלינו במקומו, שהוא טעם אל בלתי המצא בששים רבוא, איש בלתי מוכן לנבואה:

והנה, מאז ראה הוא יתברך, כי להתקין ולהתם הזוהמא, היה צריך אלף דור. והוא מאמרם ז"ל, דבר צוה לאלף דור, זו תורה. אלא, שראה שמחמת רוע הבחירה, היתה הזוהמא בלתי הולכת ומתמעטת. על כן עקר תתקע"ד דור ושתלן בכל דור ודור, ונשארו ששה ועשרים דור. נמצא, כי הצירוף שהיה עתיד להעשות באלף דור, הוצרך להעשות בכ"ו דורות. ולא עוד, אלא שעד אברהם היו מכעיסים ובאים, ולא היתה הזוהמא מתמרקת, רק בששה דורות הנותרים. על כן הוצרך להיות המירוק, בעצם ובהפלגה בקרב ימים:

על כן האלהים נסה את אברהם עשר פעמים, להתקין חלק רב מהזוהמא, ולמען יצא

יצחק במיעוט זוהמא, עשה הוא יתברך כמה דברים. אחד, שלא יולידו אותו עד עת זקנתם, אברהם בן מאה שנה, וכמאמרם ז"ל בבראשית רבה: משבוטל יצרו, משבוטלה תאותו, משנצרר דמו, משנקשר דמו. כי אין זה רק למען תהיה הולדתו כמעט משוללת יצר הרע. וגם שרה בת תשעים שנה, בזמן כלות הנידות, אשר מציאותו מחלאת הזוהמא. כי גם לאומר שפירסה נידה כשלשה עיסת המלאכים, לא היה דם בחרות טבעי הבא מזוהמא, רק נסיי. שנית, שלא יוליד אותו עד שיוליד את ישמעאל תחלה, למען יצא מבחינת חלק הזוהמא. שעל כן לא נימול עד הוליד את ישמעאל תחלה, למען תמשיך ותשאב הערלה את טיפת בחינת הזוהמא. כאשר אחשוב כיוונו רבותינו ז"ל בבראשית רבה, באומרם, שמה שלא נימול אברהם קודם לידת ישמעאל, היה כדי שיצא יצחק מטיפה קדושה. ע"כ. והלא יראו משיבים שלא כענין. אך הוא, כי רצה הוא יתברך, יוליד את ישמעאל עודנו ערל למען תשאב הערלה בחינת הזוהמא, ותשאב בחינת הקדושה ליצחק. ועל כן היה בהגר המצרית, למען איכותה גם היא תקלוט ותקבל הבחינה ההיא. ונמול בבואו להוליד את יצחק, למען קדושת המילה תמשיך עיקר הזרע מבחינת הקדושה:

והנה על הדרך הזה, היה ראוי ביצחק טייל בחינת הזוהמא באשה זרה, ובחינת הקדושה ברבקה. אלא שהיה עולה תמימה, ולא יוכל לישא זרה, על כן הוצרך להוליד תאומים. והוא, כי אם יולידם זה אחר זה, לא יבצר מהיות משתי הבחינות בכל אחד. על כן באו יחד, למען מעירוב שתי הבחינות, יקלוט כל אחד ואחד המתייחס אל בחינת נפשו. וזה מאמר פסיקתא, כי כשהיה עשו בבטן אמו שתה כל דם נדותה עכ"ל. שהוא אצלי, כי קלט כל בחינת הזוהמא המתייחסת אל הנדות, כי ממנה הוא כנודע. על כן יצא עשו איש שעיר, ויעקב איש חלק. ומה גם לרבותינו ז"ל, שאמרו בבראשית רבה, גבר שיידן, תרגום איש שעיר, כמד"א, ושעירים ירקדו שם. ויעקב איש חלק, כד"א כי חלק ה' עמו יעקב וכו'. ועל כן יצא מיעקב כל זרע אמת, כי כבר השתלשל ההשתלשלות, עם שלא יבצר עוד מעט, כי עדיין לא הטהרו לגמרי:

והנה אין ספק כי בדור שלישי ליעקב, לא היה כח בנפשותם לכבוש את חלק זוהמתו, עם שמעט היה, כאשר היה כח באבות. על כן

מה עשה הוא יתברך, הניחם כזהב בתוך כור, שמפריש הזהב לצד אחד והסיגים לצד אחר. והנה הכור הזה הוא מצרים, הנקרא כור הברזל, הלא הוא, כי שם תוקף החזונויות המזוהמת, כי על כן נקראת ערות הארץ. והוא לעומת ארץ ישראל וכשעורה, ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה, כי זה לעומת זה עשה האלהים:

וכהיתוך כסף בתוך כור, כן אחשבה שקרה למו, כי כאשר גברה במ חלאת הזוהמא, משכתם טומאת מצרים כסיגים בכור, והן המה היו המתים בימי חשך מצרים. ואשר גברה יד קדושתם, יצאו ממנה. ועל כן לא יצאו, כי אם אחד מחמשה, או מחמשים, או למאן דאמר מחמש מאות, או מחמשת אלפים, כי רובם קלטה טומאת מצרים:

ואף גם היוצאים, לולא רחמיו יתברך גם הם היו נאבדים, כי עדיין לא הטהרו לגמרי עד שספרו חמשים יום. כי כן ימלאו ימי שבעה שבועות, לעומת שבעה נקיים, שאחר סור טומאת דם הנדה, כמו שאמרו בספר הזוהר. ועמדו על הר סיני, כי אז פסקה זוהמתו. והן זאת היתה מוראת יעקב ברדתו מצרימה, פן יסתופפו בצל שר טומאת מצרים, וישתקעו בה ויאבדו. עד אמר לו הוא יתברך, אל תירא מרדה מצרימה וכו', כי הנה אנכי ארד וכו'. והוא, כי הבטיחו בהיות השכינה יורדת אתם, כי היא תרחף עליהם ולא יעצר כח שר מצרים להשתרר עליהם. ועל כן מה עשה הוא יתברך, עשרים ושנים שנה - כאותיות התורה אשר היו עתידים לקבל בצאתם - הקדימה שכינה לבא עם יוסף, למען הכניע את כל כחות מצרים תחתיה, ולמען שמור את ישראל בל ישתקעו בטומאה. כמו שאמרו ז"ל, שאמרה שכינה, כל עוד שאני עם בני אין קונים שם רע. שעל כן היו להם ארבע מדות, שלא שינו את שמם, ולא שינו את לשונם וכו':

ועל כן השליט הוא יתברך את יוסף על כל ארץ מצרים, למען בהשתלשלותו יהיה כל שפע ארץ מצרים שלא על ידי השר, כי אם על ידי השכינה שעליו. ועל כן, כל תבואת המצריים המושפעים מהשר היתה נרקבת, ואשר על יד יוסף, כאשר ה' אתו מתקיימת, למען יתפרנסו הכל על ידי השכינה. ובבוא ישראל מצרימה, לא יבואו להסתופף תחת שר מצרים ולהתפרנס על ידו. ובאו בימי רעב אשר אין חריש וקציר היוצא על ידי שר

מצרים, רק אוכלים מאוכל שבע השנים מאשר נתקיים על ידי יוסף לבדו, שהוא על ידי השכינה אשר אתו. וגם היה בארץ גושן אשר איננה בעצם תחת השר, כי היא משרה אמנו, כמו שאמרו רבותינו ז"ל בפרקי רבי אליעזר, וכמאמרנו על פסוק וישבת בארץ גושן, ובפסוק וכלכלתי אותך שם. כלומר, וכלכלתי אני על ידי השכינה שבי, וגם שיהיה שם:

ועל כן, מאז פתר חלום פרעה, הבין בדברים יוסף, ואמר, ועתה ירא פרעה וכו', למען יושם שליט על הארץ, למען יבא השפע מתחת ידו, כמדובר ומפורש במקומו, ויבוא להתפרנס מתחת ידו, שהוא על ידי השכינה. והוא חלומנו אשר חלם, והנה תסובינה אלומותיכם ותשתחווין לאלומתי, כמבואר כל זה בפרשת מקץ:

ולמען היות בחינת טומאת מצרים מתייחסת אל הערוה, כי כל בחינות איברי האדם ישים בארץ. כמאמרם ז"ל, אדם יש לו ראש, והארץ גם כן וראש עפרות תבל. אדם יש לו ידים, והארץ הנה רחבת ידים. אדם יש לו טבור, והארץ גם כן, ישבי על טבור הארץ. אדם יש לו ערוה, והארץ גם כן, ערות הארץ. על כן יוסף, הבא להכניע שר מצרים, נתנסה בקדושת ברית מילתו באדונתו, ועל ידי כן יוכל להתיישב כח השר, לבל יגבר על ישראל לטמאם ולשקעם בחלאת טומאתו בו. ועל כן, להכניע כח המתייחס אל ערות הארץ, צוה להכרית בשר ערלת המצריים, טרם האכיל אותם אוכל הבא מהשכינה כאמור:

ולמען קלקל צנורות יניקתם, העביר אותם לערים מקצה גבול מצרים ועד קצהו. ועל כן קנה את כל אדמת מצרים באוכל ההוא, למען הסיר אותה מתחת יד המושפעים מהשר, בלחם הבא על ידי הקדושה, למען החליש כח השר מעל הארץ אשר ישבו בה ישראל, לבל תכבד שליטתו עליהם לשקעם שם:

ועל כן הוצרכו לישמר אנשים ונשים מלטמא ערותם, בל תשלוט בהם כח טומאת ערות הארץ. והוא טעם שני אל נסיון יוסף בענין ההוא. והוא מאמרם ז"ל, יוסף גדר עצמו מן הערוה בזכותו גדרו עצמם הזכרים. שרה ירדה למצרים וגדרה עצמה מן הערוה, בזכותה גדרו עצמן כל הנקבות. כי אחת היתה ופרסמה הכתוב, ועל כן לא יצאו משם עד שנימולו:

ועל כל ההכנות האלו, לולא רחמיו יתברך, היו נשאים שם, כי לא הטהרו לגמרי מהחלאת של זוהמת נחש עד חמישים יום. ואף גם זאת על ידי קרבן פסח, בנסיון שמסרו עצמם על קדוש השם בקשרם אותו בכרעי מטתם, את אשר עבדו עם המצריים, ויסתכנו פן יהרגם המצריים באומרים, הן נזבח וכו' ולא יסקלוננו:

כלל הדברים, כי מה' יצא הדבר להגלותם מצרימה, למען ענותם להתיך חלאת זוהמת נחש, כהיתוך כסף בתוך כור והגו סיגים מכסף. והיה הכסף אשר יצאו ממצרים, והסיגים הנותרים, הן המה כל המתים בימי אפילה כמדובר. ועל כן לא יצאו, רק אחד מחמישים, או מחמש מאות, כמו שאמרו ז"ל:

ובדבר הזה נבא אל כוונת מקרא שכתוב ידוע תדע כי גר יהיה זרעך וכו', ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. כי הלא יקשה אומרו ידוע תדע, שהוא כפול. וגם הכנסו בגרות ובלשון יחיד גר יהיה זרעך, וצאתו בעבדות ועיניו ובלשון רבים. וגם אומרו ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, שאם הוא על שנצלו את מצרים מכלי כסף וזהב ושמלות, היאמרו לאיש, נכה אותך אלף מכות ואתן לך אחרי כן אלף כסף, הלא יצא שכרו בהפסדו. ולא עוד, אלא שהרכוש ההוא אינו שוה בנזק השעבוד. כי בזה נצחו את המצריים בימי אלכסנדרוס, בשאלם מאתנו כלי כסף וכלי זהב ושמלות, שהשיבו ישראל שיפרעו להם שכירות עבודתם ארבע מאות שנה. ועוד, כי הלא הדור היוצא נטלו העושר, ולא אשר עבדו ומתו שמה:

אך יאמר על פי מאמרנו, ידוע תדע, לומר ידוע השעבוד, תדע התועלת. השעבוד הוא, כי גר יהיה זרעך, שהוא גרות בלבד, מאז יהיה לך זרע שהוא מיצחק והלאה, כל עוד שהם מועטים מייחסים ליחידים. אך בבואם לכלל תואר מרובים, אז ועבדום וענו אותם, שהוא בעבודת מצרים. ובין הגרות והשעבוד הם ארבע מאות שנה. ושמא תאמר, ומה בצע בזה. הלא הוא, כי אחרי כן יצאו ברכוש גדול, הוא, כי תתום חלאת זוהמת נחש, שייזכו לתורה ונבואה כאמור. והוא, כי הראוי יאמר ברכוש רב, אך באומרו גדול ירמוז אל תואר שבו נתייחדו ישראל במתן תורה. כמד"א כי מי גוי גדול וכו', וכן אמרו ואעשך לגוי גדול, אותו הנקרא גוי גדול אוציא ממך. ואל אושר זה קרא רכוש גדול לגבי הנכסים, כי רכוש

בלתי גדול הוא:

וענין היות הגרות באבות, ועבדות בבנים, הלא הוא, הגרמו למעלה. כי למה שנפש האבות גדולות האיכות מאד, גרות בלבד היה מספיק להכניע חלק זוהמתן. מה שאין כן בדורות שאחריהם:

וכל זה יתכן רמזה לנו התורה. בשנותה את טעמה את תוארי אבינו, באומרה בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב. והוא, כי אין ספק כי בחינת הקדושה בעצם, היא הנרמזת בשם ישראל. ובחינתה בתערובת בחינת זוהמה, נרמז בתואר יעקב. וזהו אומרו ואלה שמות בני ישראל, צדיקים מתייחסים אל הקדושה בעצם. ואשר היו באים מצרימה בגלות, הוא עם יעקב. שהוא על שעדיין יש ערוב זוהמא מה, המתייחסים אל שם יעקב, והוא האמור:

וזה יהיה ענין אומרו ובני ישראל פרו וישרצו וכו'. והוא בשום לב, המבלי אין בבריות טהורות במה למשול רבוי ישראל, המשילים לשרצים:

אך אחשוב כיוון מאמרנו בטעם הגלות, למען הגות סיגים מכסף כמדובר. וזה יאמר, הלא דחיתי לך שלשה טעמים הקרובים להיות עליהם גלות מצרים בפסוקים הקודמים. אם כן איפה, מה הוא הטעם. הלא הוא, כי הלא בבני ישראל היו שני סוגים מעורבים מהם. פרו, שעשו פרי שהוא כיוצא באבות, וזהו אומרו פרו. ומהם מבחינת זוהמא כשרצים, וזהו וישרצו. והסוג האחד וירבו, גם השני ויעצמו. ואם הסוג האחד היו במאוד מאד, השני ותמלא הארץ אותם. כלומר, ועל כן הוצרך יהיו נתונים בכור הברזל כמדובר. וכן אמרו רבותינו ז"ל, כי כשראה משה את הילדים המעווכים בבנין, בכה ואמר אהה ה'. אמר לו הקדוש ברוך הוא, אל תחוש כי ידעתים. ואם תרצה, אחוז באחד והוציאהו ותראה. והוציא אחד, ויצא מיכה אשר עשה את הפסל והחטיא את ישראל. הנה כי מה' היה, להגות סיגים מכסף כמדובר:

והנה למה שידענו מרבותינו ז"ל, כי שכינה וכל פמליא של מעלה היו עם ישראל במצרים. כמו שאמרו, כי בצאת ישראל ממצרים הלך משה לקברניט של מלכים, ואמר יוסף יוסף הרי שכינה וכל פמליא שלמעלה וישראל ממתנים לך וכו'. וכן מפורש בתורה, שאומר אנכי ארד עמך

מצרימה וכו', ואין ספק כי אין שכינה בלא פמליא שלה עמה. ובזה יאמר, ואלה שמות בני ישראל, כלומר, אלה הם אשר אנכם בשמות. אך הבאים מצרימה את יעקב, שהם פמליא של מעלה, כאמור בפרשת ויגש אנכי ארד וכו', לא נזכר בשמות, כי אם לומר איש וביתו באו. שהוא ה' הנקרא איש, אשר אמר ליעקב אנכי ארד עמך. וביתו, הוא כל הנקרא ביתו בפמליא שלו סתם. ואחר אומרו איך הכניסם בשמות, אמר כי גם במספר. כי הנה ויהי כל נפש וכו' שבעים נפש. והוא להורות, כי החשיבה שכינה את ישראל, יותר מפמליא שלה. כי את פמליא שלו אמר ביתו סתם, ואת ישראל הכניסם בשמות ובמספר:

וְאָמַרְתָּ אֵלָיו יְדֹד אֱלֹהֵי הָעֶבְרִים
שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ לֵאמֹר שְׁלַח אֶת עַמִּי
וְיַעֲבֹדֵנִי בַּמִּדְבָּר וְהֵנָּה לֹא שְׁמַעְתָּ עַד
כֹּה: כֹּה אָמַר יְדֹד בְּזֹאת תִּדְעֵנִי כִּי אֲנִי
יְדֹד הֵנָּה אֲנִי מִכָּה בַּמִּשָּׁה אֲשֶׁר בְּיָדִי
עַל הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיָּאֵר וְנִהְפְּכוּ לְדָם:

א. הנה, על כוונתו יתברך במכות הגדולות, למה נתייחדו אלו מזולתם?

וגם על הפרשיות שבמקראות על השנות המכות ראוי לשים לב:

ב. והוא, כי הנה בכנים וחשך ושחין לא היו בהם התראה כלל!

ג. וגם בהתראות יש שינוי ניכר, כי בראשונה נאמר בזאת תדע כי אני ה' בקרב הארץ ובהתראת הערוב שינה ואמר כי אני ה' בקרב הארץ ובהתראת הברד שינה ואמר כי אין כמוני בכל הארץ. ובמכת הצפרדעים ודבר וארבה היו התראות ולא אמר מה יודע לו בהם!

ד. ועוד, מה נשתנה מכת ארבה שאמר בה עד מתי מאנת לענות מפני, מה שלא אמר כן בשום מכה?

ה. וכן בברד אמר עודך מסתולל בעמי לבלתי שלחם, מה שאין כן בהתראה זולתה!

ו. ועוד כי גם שבדם לא לקו ישראל כמאמרם ז"ל שהיו ישראל ומצרי יחד שותים בכוס אחד זה מים וזה דם וכן בכל מכה, ולמה

לא עשה הוא יתברך ענין מהבחנת מה שבין יהודי לארמאי, אלא בערוב ודבר בהתראותם שאמר והפליתי כו' והפלה ה' כו'? כי גם שבברד נאמר רק בארץ גושן כו' לא היה ברד, הוא כמספר מה שהיה. וכן באומרו היה אור במושבבותם היה לומר במושבבותם של מצריים היה להם אור לחפש תבותם שהיה אור נכנס עמו, אך לא שמעת ההתראה יורה היות הכוונה לכך, כי אם באופן הנזכר!

והנה וכו'

רבי יהודה בתת סימנים דצ"ך עד"ש באח"ב, וכו'

והוא כוונת רבי יהודה לעשות מהן שלש בבות. וכו'

על כן אומר שהוא כי שלשה המה דברי משה אל פרעה.

א. כה אמר ה' שהוא מציאותו יתברך.

ב. שהוא אלהי ישראל בייחוד:

ג. שעם הקראו אלהי ישראל, מושל בכל, מלך רב ושליט, ולא בישראל עמו לבדו, כי כלם מעשה ידיו, וזה אומרו שלח עמי כו':

והוא כפר בשלשתם כמפורש למעלה בתשובתו:

על כן, על הענין הראשון היו שלש מכות ראשונות, שהם דצ"ך. ועל כן על האחד נאמר בזאת תדע כי אני ה' בהכותי את אלהי מצרים הוא היאור. ועל ידיעתו פנה זאת, בסוף סימן, סמך בשתיים האחרונות לבלתי הזכיר אשר ידע בהן. ובשלישי אפילו לא התרה, שהיא סיום הדצ"ך וסמוכה לחברותיה. ועל ידי שלשה אלה הזכיר המציאות באומרו אצבע אלהים היא, אלא ששינה התואר ולא אמר שם הוי"ה, עד אחר הברד שאמר ה' הצדיק. ועם כל זה לא היה מלבו רק מן השפה ולחוץ. וזהו אומרו הוא יתברך למען שיתי אותותי אלה בקרבנו, שישים אותות ה' הנוכר בקרבנו שיאמין בם בקרב לבו. וזה היה לו על הים שאמר מי כמוך באלים ה' שראה דין ורחמים יחד כי ה' הוא האלהים, ועל זה נאמר וידעו מצרים כי אני ה' בהכבדי כו', כי אני שהוא מדת אלהים הוא ה':

ובהחילו בעד"ש, שהוא להורות היותו אלהי ישראל בייחוד: אמר, כי אני ה' בקרב

הארץ, כי בקרבה אני מבחין בין ישראל למצרים:

ועל כן בשתי ההתראות [שבערוב ודבר] נאמר והפליתי כו' והפלה כו'. גם אם היתה ההתראה בשחין היה אומר כן, ועם כל זה אגב אורחיה אמר כי היה השחין בחרטומים ובכל מצרים:

ואחר הכירם בסימן זה העיקר השני, היחל סימן באח"ב לשישלח על ידו. ואמר כי אין כמוני בכל הארץ. שאינו כשר אחד משרי איזו אומה שלא ישלח על זולתה, אך אני אין כמוני השולט על הכל, עם הקרא בייחוד אלהי ישראל. ועל כן בברד אמר עודך מסתולל בעמי כו', לומר, הנה ידעת השתים הראשונות שהוא מציאותי והיות ישראל עמי, אך עודך מסתולל במי שהוא עמי לבלתי שלחם במצותי שהוא השלישי. ואחר הראשונה שבסימן ההוא, אמר, עד מתי מאנת לענות מפני, שהוא העיקר השלישי, כי המכה הזאת לא הספיקה לענותך. ובשלישית הנגדרת אחר השתים לא התרה, כאשר עשה בשלישית שבכל סימן מהראשונים:

והנה אחר השתים, היה מביא מכת בכורות, לגמור בשלישית, כאשר בכל סימן.

כי-אם תחת שלש:

א. למען ידע, כי לו חפץ ה' היה מוציאם אז בששת ימי חשך, ולא יראה פרעה. כי אם שחפצו יתברך אינו כי אם שהוא בעצמו ישלחם מארצו, לבטל מאמרו אשר אמר את ישראל לא אשלח.

ב. למען ימותו פושעי ישראל בימים ההם ומצריים לא יראום.

ג. על הרכוש גדול ששאלה אשה משכנתה כו', ואם לא היו הולכים כל איש ישראל לחפש בתבותם וחדרי משכיתם כמו שאמרו ז"ל, לא היו משאילים להם, כי יאמרו אילו רצו ליטול חנם היו נוטלים בחשך, שהיה לישראל אור במושבבותם של מצריים, ובזה היו נותנים להם.

נמצא החשך הכנה, ומכת בכורות גמר לשלחם, היא השלישית. ומה גם בה לא היתה התראה, רק הודעה בלבד כה אמר ה' כחצות כו', כי היתה גמר הענין:

ובזה נשכיל מה היה שבראשונה וברביעית נאמר השכם בבקר וכן בשביעית, והתראות

שבשנית וחמישית ושמינית ואומר סתם **בא אל פרעה**:

אך מפני כבוד המלך, בהתראה ראשונה שבכל כת מהשלש, לא היה מתרה בו אלא בינו לבין בבקר בהיותו יוצא המימה: ומה גם לרבותינו ז"ל, שהיה מפנה עצמו לבדו, להסתיר כי אדם הוא. וזהו אומרו **הנה יוצא כלומר הוא לבדו**. אך בהתראה שנית שבכל כת, אחר שהעיו פניו שלא שמע אל הראשונה, נאמר **בא אל פרעה** שהיא בכל עת עודנו עם עבדיו, ולא יחוש על כבודו: והעד כי כן הוא, היא מכת הארבה, שנאמר **בא אל פרעה** כו' ויפן ויצא כו', שדעת כל המפרשים שעבדיו היו עמו בדבר משה עם פרעה, וכיון שראה בעבדיו רמיזות וחפזון לדבר אל המלך על כן ויפן ויצא למען ידברו. וכן היה כי מיד ויאמרו עבדי פרעה אליו עד מתי יהיה זה שלפנינו לנו למוקש, הרי כי באומרו **בא אל פרעה** אינו אלא אצל עבדיו אנשי עצתו. אך השלישית שבכל כת לא יתחשב אפילו למציאות הודעה כמדובר:

ונבא אל ביאור הכתוב, ה' אלהי העברים שלחני אליך כו' והנה לא שמעת עד כה, כי הנה, למה שזאת המכה הראשונה, לא יצדק אומרו **לא שמעת עד כה**. אך יאמר הנה אמרתי לך,

כה אמר ה' שהוא הודעת מציאותו יתברך, **אלהי ישראל** הוא העיקר השני, **שלח כו'** הוא השלישי.

וכל הענין היה, לאמר שלח את עמי, ואתה לא בלבד לא שמעת השלישי או עד השני כי אם עד כה, שהוא שכפרת עד הראשון שאמרתיה, אמר ה', כי כפרת בה':

כי לא אמרת די בכפור היותו אלהי ישראל או שולטנותו עליך, כי אם עד הכחיש המציאות חלילה, וזהו עד כה, על כן, כה אמר ה' בזאת תדע כי אני ה' שהוא העיקר הראשון כמדובר:

והנה על פי הדברים האלה, מצאנו ראינו טוב טעם על חלוקי המכות וחלוקי ההתראות:

אך עדיין צריך טוב טעם ודעת מה היה אשר בחר ה' בעשר מכות הגדולות האלה להביא על פרעה ועל מצרים, ומספרן עשר ולא תשע ולא אחד עשר, וסדרן והלכתן

והתייחדם אלו מזולתם. כי הלא אין ספק שראוי לשית לב על מה עשה ה' ככה. ואשר חשבתי למשפט, הלא הוא, כי למה כי רב מאד עיקר אמונה בחידוש העולם, כי הנה ממנו פנה, ממנו יתד, על כל יתר עיקרי הדת, ככל הבא בשערים המצויינים לנו בדרושי תורתנו, על כן עם לבבי אשיחה כי הן זאת היתה עצת קדוש ישראל בצאת ישראל ממצרים, להחזיק את ישראל בחזק יד העיקר הזה, ולמען יאמינו אמונת אומן בכל עיקרי הדת, כי יחד כלם מסתעפים ממנו ככל הכתוב מצאנו ראינו מרגלא בפומי דראשונים ואחרונים שיציאת מצרים מורה על חידוש העולם. על כן אומר, כי כל מעייניו יתברך בעשר מכות שהביא על המצרים במצריים, לא היה כי אם למען יאמינו בחידוש העולם. וזאת היתה כונתו במספרם וסדרן והלכתן ואיכותן כאשר כתבנו בשערים באר היטב, ולא הבת הקיצור לא העתקנוהו פה. וכו'

עוד אחשבה למצא טוב טעם לשבח, על פי אשר אמרנו, כי רצה הוא יתברך להורות את בני ישראל כח מעשיו בבריאת עולם, וזכר עשה בנפלאותיו בעשרה מכות אל עשרה מאמרות שנברא בהם העולם, כמבואר בשערים באר היטב איך חוייב הסדר הלז על פי סדר המאמרות, ולא כתבנוהו פה לאהבת הקצור:

והיה מלמטה למעלה, במה שכנגד המאמר האחרון היחל במכה הראשונה, במה שכנגד הראשון כלה במכת בכורות. ועל הדרך זה כל אחד ואחד כסדרן והלכתן. ועל כן הוכרח היות שלשה שעל ידי אהרן ראשונה, והשנית של הקב"ה אחריהם, והשחין ששית, ושל משה אחריה, ומכת בכורות באחרונה:

ובזה מצאנו ראינו טעם נכון אל היות המשותפת הששית היא השחין. והיא, למה שהיא לעומת מאמר תדשא הארץ דשא כמפורש שם. והוא כי בענין המאמר ההוא צריך שיתוף ארבעה יסודות, עפר ומים להוציא דשא ונשיבת רוח וחום השמש שמבחינת האש, ובכל עשב כח שר שמכה בו ואומר לו גדל.

כן בשחין אשר כנגד המאמר ההוא שם נמצאו ושם היו כולנה, פיה כבשן הוא יסוד העפר: והיה שחין משחין ושורף מיסוד האש. פורח אבעבועות מיסוד המים. וזרקו משה על

ידי קליטה בחפניו את יסוד האויר. והכאה את השר על ידי הזרקו השמימה כאמור. וחמשתן בפסוק אחד קחו לכם מלא חפניכם הרי יסוד אש ומים, שעל ידי לקוח אותם בשני חפניהם קנה האבק כח מים על ידי אהרן וכח אש על ידי משה:

ובאומרו פיה כבשן הרי יסוד העפר. ובאומרו וזרקו משה הרי יסוד האויר שקלט בחפניו לבל ידפנו רוח. ובאומרו השמימה שהוא כמו שאמרו ז"ל עד כסא הכבוד שהוא כמאמרנו למה שעל ידי השכינה ילקה השר: וזה יאמר וזרקו משה השמימה לעיני פרעה כי הלא יקשה כי הלא לא בלבד לעיני פרעה זרק כי גם לעיני כל אשר לפניו. והנה לכאורה אפשר לומר כי למה שפרעה היתה יד חכמתו משגת יותר מכל חרטומי מצרים כמאמרם ז"ל, על כן לעיני פרעה החכם יותר נראה היות הזריקה השמימה. לא לעיני הבלתי משיגים כמוהו:

עוד יתכן יאמר מה שכתבנו, כי אומרו ז"ל השמימה עד כסא הכבוד הוא למען משם ילקה השר. והענין, כי הנה, עיני פרעה וכל מעייניו ועייניו אל שרו כענין ופרעה הקריב שהקריב את שרו כמבואר אצלנו. ובזה יאמר וזרקו משה השמימה שהוא עד כסא הכבוד. ולמה היה שם הלא הוא לעיני פרעה שהוא להכות מהשמימה למי שהוא עיני פרעה, הוא השר והוא חרטומם הרמוז אחרי כן כמדובר:

ועל פי הדברים האלה יתכן אומרו והיה לאבק כו' והיה על האדם כו', כי הלא יקשה מה ענין אומרו והיה שני פעמים. ועוד מה יתן ומה יוסיף היות לאבק בכל ארץ מצרים, כי מן הראוי לא יאמר רק והיה לשחין באדם כו':

אך אחרי אומרו כי היו ארבע יסודות והכאת השר גם הוא כנרמז בפסוק הקודם, בא עתה ויאמר כי גם היה נגלה לעיני הרואים, כי הלא והיה לאבק כו', והוא, כי אחר שזרקו משה השמימה חזר למטה והיה לאבק הוא הוראת יסוד העפר. ויסוד הרוח פיזור על כל שטח גבול מצרים, וזהו אומרו על כל ארץ מצרים הרי מציאות שני היסודות. והנה על הארץ לא נראה רק הויית שני היסודות. אך באדם ובהמה היתה הויית שני יסודות אחרים, וזהו והיה לשחין הוא חום צרבת בוער באש, וגם יסוד המים כי היה פורח אבעבועות לח מבחון, הרי ארבע היסודות:

אחרי כן הוא אומר כי גם לקה השר, באומרו ולא יכלו כו' כי היה השחין בחרטומם כמאמרם ז"ל חרטומם כתיב הוא השר. נמצא שיעור הכתובים ענין רמז הארבע יסודות ולקות השר בפסוק הראשון, ומציאותו יתברך נגלה בכתובים שאחריו כמדובר. ומיושב כל מה שהערנו במקראות:

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְדֹד פְּחַצֵּת הַלֵּילָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם: וּמַת כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פְּרֹעֶה הַיֹּשֵׁב עַל כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשְּׂפִיחָה אֲשֶׁר אַחֲרֵהָ הָרְחִימִים וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה: וְהָיְתָה צִעָקָה גְדֹלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר פָּמְהוּ לֹא נִהְיְתָה וְכִמְהוּ לֹא תִסָּף: וְלִכְלֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחָרֵץ כָּלֵב לִשְׁנֹו לְמַאִישׁ וְעַד בְּהֵמָה לְמַעַן תִּדְעוּן אֲשֶׁר יִפְלֶה יְדֹד בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל: יִנָּדְדוּ כָל עֶבְדֶּיךָ אֵלֶּה אֵלֵּי וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לִי לֵאמֹר צֵא אִתָּה וְכָל הָעָם אֲשֶׁר בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרָי כֹּן אֲצֵא וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרֹעֶה בְּחָרִי אָף:

(א) בשום לב אל אומרו יוצא בתוך כי הם שתי תיבות הפכיות, כי יציאה אל מה שהוא תוך הוא בהפך, והראוי יאמר אני בא בתוך מצרים!

(ב) ועוד, אומרו ומת כל בכור, ולא אמר והכה כל בכור כאומרו אחרי כן וה' הכה כל בכור כו'!

(ג) ועוד, אומרו והיתה צעקה גדולה כו', אחר אומרו מהמיתת כל בכור מה יתן ומה יוסיף מה שוהיתה צעקה כו'?

(ד) ועוד, אומרו ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב כו', מה מעלה ומורדת נביחת הכלב? ומהראוי יאמר ומבני ישראל לא מת אחד!

(ה) אמנם הנה לבא אל הענין: מה היה שהוא יתברך בכבודו הכה כל בכור במצרים ולא על ידי מלאך או שליח?

ולא עוד, אלא שאמרו רבותינו ז"ל משל לכהן שחלתו היתה בבית הקברות, אמר אם אני חלתי תפסד ואם אצא לבית הקברות אני כהן ושם מקום טומאה, אמר מוטב

שאכנס בבית הקברות ואקח את חלתי, כן הקדוש ברוך הוא אמר מוטב ליכנס בתוך גילולי מצרים ואל אפסיד חלתי שהם ישראל כד"א קדש ישראל לה' כו'.

(ו) וראוי לדעת למה תפסד חלתו יתברך אם לא יכנס והלא כמה שלוחים למקום מלאכים ושרפים?

אמנם לבא אל הענין, נקדים שלש הקדמות.

א. מה שכתבנו למעלה פרשת נח מההפרש שיש בין המשפט הנעשה על ידי המשחית אל הנעשה על ידו יתברך, כי אשר על ידי משחית אינו מבחין בין צדיק לרשע מה שאין כן הנעשה על ידו יתברך שמבחין בתכלית.

ב. הנלמד מספר הזוהר שאין לך פקידה אפילו הנעשית על ידו יתברך שלא ימצאון שם כחות חצונים משחיתים.

ג. כי כאשר תהינה לאיש עבירות, אותם כחות הטומאה הנעשים בהם דברים כן תמיד, ובבא עת פקודה על זולתו והאיש ההוא ימצא שם יחזיקו המשחיתים גם בו ולא ירפוהו, כי המשחיתים וכחות הנעשים בעבירות הדברים בו מין במינו המה, ויכירו במצח, כי על כן היו מקדמונינו מכסי מצחא בעידן ריתחא:

ונבא אל הענין, והוא, כי אמר אלקים הנה אפילו יהיו כל ישראל צדיקים אי אפשר להוציאם על יד מכת בכורות, בהיות המכה על ידי משחיתים כאף וחימה ודומיהם ממשלחת מלאכי רעים, כי הלא כיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין צדיק לרשע, ומה גם עתה כי לא צדיקים היו אז כמאמרם ז"ל עם מקרב גוי לא נאמר אלא גוי מקרב גוי הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה כו', ועל כן אם אכה בכורי מצרים על ידי מלאך ולא על ידי עצמי עדיין הם בסכנה, כי כחות הרגז הנמצאים שם ימצאו אחיזה בכחות הטומאה הדברים בישראל אשר נבראו מעונותם. על כן אמר אלקים, אם לא ארד מצרימה להצילם על ידי עצמי יאבדו, אם עושה אני על ידי משחית או מלאך, ומה גם באמור שרו של מצרים הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה כו', ויאחזום כל כחות הטומאה והשופט כל הארץ יעשה משפט, כי על כן נאמר חבי כמעט רגע כו'. וכן

אמרו רבותינו ז"ל דבר בעיר כנס רגלך. ואביי סבר כו'. ואמרו בספר הזוהר כי לא טוב להתראות בעידן ריתחא. וגם אמרו שבכל עידן ריתחא גם שיעשה המשפט על ידי הקדוש ברוך הוא לא יבצר מהמצא שם גם כחות חצונים ומלאכים רעים כמדובר, ומה גם עתה בהיות על ידי מלאך גם שיהיה מצד הקדושה, ועל כן בהתאחזם בבני ישראל בטומאת אשמותם אין מידם מציל. על כן הוצרך יעבור הוא יתברך הקדוש והנורא שעל ידי היותו יתברך שם תפול חתיתו ומוראו על כל כחות חצונים לבלתי הקרב לישראל, ולמען מוצא פתחון פה נגדם, הכינם במצות קרבן פסח כאשר יבא בס"ד. וזה ענין מאמרם ז"ל משל לכהן שתרומתו בבית הקברות כו' שאם לא היה נכנס שם הוא יתברך ח"ו היה מאבד את ישראל: (ובזה נתיישב קושיא ה: מה היה שהוא יתברך בכבודו הכה כל בכור במצרים ולא על ידי מלאך או שליח? ונתיישב קושיא ו: למה תפסד חלתו יתברך אם לא יכנס והלא כמה שלוחים למקום מלאכים ושרפים?)

ונבא אל ביאור הכתובים, כה אמר ה' כו', והוא, בהזכיר מאמר מפורסם פעמים אין מספר בספר הזוהר כי בכל חצות לילה הוא יתברך בא אל גן עדן ומשתעשע שם עם כל קדושים הצדיקים אשר בקרבו.

ובזה יאמר, כי הנה זולת היות מצרים מלאה גלולים ואין כבודו יתברך לבא שמה, הלא תכפל התמיהה אל היות בעת שדרכו יתברך לבא בקרב קדושים להשתעשע בגן עדן עמהם שהוא בחצי לילה, שתראה תמורה בלתי הגונה לבא אז בקרב גילולים.

לזה אמר, כה אמר ה' כחצות הלילה כו', כלומר, כמו החצות לילה הנהוג תמיד שהוא ליכנס אל מקום מלא קדושים, כמו זה אני מחשיב מה שאני יוצא בתוך מצרים המלאה גילולים. והוא, כי הקדושה נקראת רשות היחיד כנודע, והטומאה רשות הרבים והפירוד, נמצא כי בהכנסו יתברך בתוך מצרים יציאה תקרא באמת כי הטומאה היא החיצונית, וזהו אני יוצא, כי אני מתייחס ליוצא בהכנסי בתוך מצרים. והוא לבל תפסיד תרומתו כמדובר כי קדש ישראל לה' ראשית תבואתו. (ובזה נתיישב קושיא א: אומר יוצא בתוך כי הם שתי תיבות הפכיות, כי יציאה אל מה שהוא תוך הוא בהפך, והראוי יאמר אני בא בתוך מצרים!)

וכוונתו ברמז הזה, לומר, כי כאשר אין התבואה ניתרת לאכלה כי אם על יד הפרשת ראשיתה, כן אין היתר לכל יצורי עולם להנות מהעולם מבלי ישראל, וכמאמרם ז"ל על פסוק כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם כו':

ואמר: כי במה יודע איפה, כי הוא יתברך בעצמו היה העושה ולא שרף או שליח?

לזה אמר, ומת כל בכור כו', והוא, כי אילו היה על ידי שליח לא ימות ברגע אחד כל בכור בארץ מצרים ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה בכל עם הארץ ובכל העבדים ובכל בהמה, כי אין זה רק כח אלהי לבדו. וזהו אומרו **כחצות הלילה כו'** ואז ברגע ההוא ומת כל בכור. (ובזה נתיישב קושיא ב: אומרו ומת כל בכור, ולא אמר והכה כל בכור כאומרו אחרי כן וה' הכה כל בכור כו')!

ועל פי דרכו כיוון להורות שלא (תחשוב אשר) על כבוד המלך (פרעה) עשה (הש"ת) בעצמו כי הלא היה מבכור פרעה כו' עד בכור בהמה, הרי כי כמוהו היה גם בהמתו:

ועדיין היה מקום לבטל דין לומר: מי יגיד שברגע אחד מתו כל אלה?

לזה אמר, והיתה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים, שעם שבכל בית צועקים על אשר בביתם, לא היו צעקות רבות, רק זוועה הבין שמועת צעקה כמו רגע אחד בכל הארץ, ואין זה רק להיות מיתת כלם רגע אחד תשמע צעקה אחת שיחד כלם נראים קבוצין אחד. אך, אם לא היתה מיתת כלם כמו רגע רק אלו אחרי אלו, היו צועקים אלו עתה וזולתם אחריהם ויראו צעקות רבות. (ובזה נתיישב קושיא ג: אומרו והיתה צעקה גדולה כו', אחר אומרו מהמיתת כל בכור מה יתן ומה יוסיף מה שהיתה צעקה כו')!

ועל דבר מבהיל כזה שתראה הכל צעקה אחת של עם רב ועצום, אמר, אשר כמוהו לא נהיתה וכמוהו לא תוסיף:

ושמא תאמר: אחר היות אז ישראל בלתי כשרים עדיין, אין זה שוה להניחם, כי הלא הקדמנו כי אפילו בהיות הפקידה על ידו יתברך ימצאון שם כחות מלאכים רעים חרשי משחית, ומה גם כי בכל מכה ומכה שהביא הקדוש ברוך הוא על המצריים היו בה חרון אפו עברה וזעם וצרה משלחת מלאכי רעים, כמפורש בהגדה, ואם כן גם בצאתו יתברך

תוך מצרים אין תקנה כי הלא כחות הרוגז הנמצאים שם יחזיקו בכנף כל איש יהודי.

על כן אמר, הנה זאת אעשה להם, כי הנה שמו יתברך הגדול ידבק בישראל השראה עצמית על גוזליו לרחף, באופן שגם שלא יבצר מהמצא שם משחיתים לא יהיו רק במושבותם של מצריים, אך במקום אשר שם בני ישראל מי ראה מהמשחיתים, קדושת שמו הגדול המרחפת על עמו ישראל, ולא יברה. ובמה יודע כי כן הוא, הלא עד ממחר הוא הכלב, והוא כי במקום אשר שם מצריים יחרצו הכלבים את לשונם לנבוח, אך לא בקרב ישראל. והנה, אין זה, כי אם, שבמקום המצריים הכלבים צועקים בראותם את המשחיתים כנודע מרבותינו ז"ל, כלבים צועקים מלאך המות בא לעיר, אך במושבותם של ישראל הכלבים אלמים. ואין זה, כי אם, שאין שם שום משחית, כי רוח ה' היתה מרחפת עליהם, כי הפלה ה' בין ישראל למצריים, כי ה' שם היה. וזהו ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב כו'. וזה יהיה למען תדעון על ידי כן אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל, כי (גילוי) השם הגדול הזה, יפלה בין מצרים, שאתם (ואצלם נמצאים) משחיתים, ובין ישראל, עם היות שכל הפקידה נעשתה על ידו יתברך: (ובזה נתיישב קושיא ד: אומרו ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב כו', מה מעלה ומורדת נביחת הכלב? ומהראוי יאמר ומבני ישראל לא מת אחד!)

ולכל ימצא פתחון פה על עון עבודה זרה!

הקדים הוא יתברך שחיטת הפסח שימשכו ידיהם מהעבודה זרה שעבדו וישבו עד ה' בברית מילה, בל יהיה הפתחון פה גמור. ובזה גלה מה שכתבנו, כי כל כוונתו יתברך בצאתו בתוך מצרים לא היה כי אם להפליא בין מצרים ובני ישראל, בל יאחזום כחות חצונים בעונותם. ועל ידי כן וירדו כל עבדיך אלה אלי והשתחוו לי כדי לאמר צא אתה כו', שישתחוו לי כדי שיזכו לאמר אלי צא כו', שהוא כדי שימצאו חן בעיני לשמוע בקולם מיד באומרם אלי צא אתה כו', וזהו אומרו לאמר שאם לא כן הוא בלתי צודק:

ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והפיתי כל בכור בארץ מצרים מאדם ועד בהמה ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני ידוד:

אמרו רבותינו ז"ל ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך, והכתי כל בכור אני ולא שרף, ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני ולא שליח, אני ה' אני הוא ולא אחר ע"כ.

(א) והלא יקשה במאמרם זה כי אחר שהעברה בארץ מצרים היא להכות, איך עושה שתי חלוקות אחת מההעברה, ואמר עליה אני ולא מלאך, ואחת על ההכאה, שעל אומרו והכתי, אמר אני ולא שרף?

(ב) ועוד, כי שרף ומלאך ושליח אחד הם, ולמה חלקם ושינה שמותם?

(ג) וגם אומרו אני שלשה פעמים, ולא אמר אני ולא מלאך ולא שרף ולא שליח!

(ד) ועוד אומרו אני ה' אני הוא ולא אחר, מי לא ידע בכל אלה שהוא הוא ולא אחר?

אמנם הנה כתבנו למעלה, שכיוון הוא יתברך להבריא כל כחות הטומאה מעל בניו, ושעל כן לא ישלטו בם על טומאת אשמותם מהעבודה זרה שעבדו, וזהו אשר יפלה ה' כו', והוראה לזה היה מה שלא חרץ לאיש כלב את לשונו כמדובר:

ונבא אל הענין, והוא כי הנה הוקשה להם הכתוב:

(ה) שהיה ראוי יאמר ועברתי בארץ מצרים והכתי כל בכור בלילה הזה מאדם כו', ולמה הפסיק באומרו בלילה הזה, בין ההעברה וההכאה, ואמר בכל אחד בארץ מצרים?

אך הוא, שכל אחד ענין בפני עצמו.

(ו) וגם למה סמך לזה ענין שפטים שעשה באלהי מצרים?

(ז) ועוד למה חזר ואמר אני ה'?

על כן אמרו כי שלשה ענינים הם.

א. מה שהפלה ה' בין מצרים כו', שמחבר ומתלווה הוא יתברך אל בניו לבל יאחזום כחות חצונים בעידן ריתחא וילקו גם הם, וזהו ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה.

ב. עוד חלוקה שנית היא הכאת האנשים. (ובזה נתיישב קושיא א: יקשה במאמרם: כי אחר שהעברה בארץ מצרים היא להכות,

איך עושה שתי חלוקות אחת מהעברה, ואמר עליה אני ולא מלאך, ואחת על ההכאה, שעל אומרו והכתי, אמר אני ולא שרף?

ונתיישב קושיא ה: היה ראוי יאמר ועברתי בארץ מצרים והכתי כל בכור בלילה הזה מאדם כו', ולמה הפסיק באומרו בלילה הזה, בין ההעברה וההכאה, ואמר בכל אחד בארץ מצרים?

ג. הכאת אלהי מצרים. והנה ידוע כי כל מלאך סתם האמור בתורה הוא שר הפנים מטטרו"ן ששמו כשם רבו, כמאמרם ז"ל על פסוק הנה אנכי שולח מלאך לפניך כו' וכאומרו הנה מלאכי ילך כו':

והנה היה הדעת נוטה לפי כבודו יתברך:

כי על ענין הראשון היה די ישלח מלאכו הגדול הנזכר שהוא מלאכו סתם, והוא יספיק לשלח יתדבקו כחות חצונים בישראל, ולא שיכנס הוא יתברך בעצמו במקום מלא גילולים.

ועל הדבר השני, ישלח שרף שהוא מסוג מלאכי הדין.

והשלשי, והוא לאלהי מצרים שהיא עביות טומאה יותר מהכל, לא ישלח כח קדושה רק יפגיע בו כיוצא בו כח טומאה גדול מהם, כמו שאמרו בספר הזוהר על נגע הבית שכת טומאה, נכנס ודוחק את הראשון. וזה האחרון יקרא שליח, שהוא אחד ממשלחת מלאכי רעים, על דרך מלאך המות שקוראים אותו רבותינו ז"ל שליח דברייטא. (ובזה נתיישב קושיא ב: כי שרף ומלאך ושליח אחד הם, ולמה חלקם ושינה שמותם?)

ונתיישב קושיא ו: למה סמך לזה ענין שפטים שעשה באלהי מצרים?

על כן בא הכתוב לדעת רבותינו ז"ל, להודיע כי מרוב חבתו יתברך לא עשה כן, רק ועברתי כו' אני ולא מלאך. והכתי כו' אני ולא שרף. ובכל כו' אני ולא שליח, כי אם הכל בידו יתברך: (ובזה נתיישב קושיא ג: אומרו אני שלשה פעמים, ולא אמר אני ולא מלאך ולא שרף ולא שליח!)

ואומרו אני ה' אני הוא ולא אחר, הכוונה, כי חש הוא יתברך כל יקרנו כמאמר הזקנים שאמר להם אותו האדון אם הקדוש ברוך הוא שונא העבודה זרה למה אינו מבטלה, והשיב לו, אילו לא היו עובדים אלא למה שאין העולם צריכים לו כן הוא, אבל עובדים לשמש ולירח, וכי יאבד עולמו מפני השוטים,

אמר לו יבטל השאר ויניח אלו, אמר [לו] שלא יאמרו כי אלו שהניח יש בהם ממש.

ובזה יאמר אני ה' אני הוא כו'. והוא, כי אחרי אומרו ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים, אמר, אל יעלה על רוחכם בעשותי שפטים באלהי מצרים והניחי השאר אולי יש ממש בשאר, לא כן הוא, כי אם אני הוא ולא אחר כי אין זולתי. (ובזה נתיישב קושיא ז: למה חזר ואמר אני ה'?)

ונתיישב קושיא ד: אומרו (בהגדה של פסח) אני ה' אני הוא ולא אחר, מי לא ידע בכל אלה שהוא הוא ולא אחר?

ועל דרך הפשט יאמר, ראו עתה מה שאעשה בשבילכם. כי הלא ועברתי בארץ מצרים הידועה שהיא מלאה גילולים, והכתי כל בכור כו' אפילו את הבהמה שאינו לפי כבודי, ובכל אלהי מצרים שהם כחות טומאה אעשה שפטים על ידי. ולא שתחזיקו לי טובה על הכנסי בשבילכם במקום טמא שהוא על שידבק בי חלילה מטומאתם, כי לא כן הוא חלילה, כי אם אני ה' כהוייתי אז בטרם עברי ממצרים כי לא דבק בי מאומה. כלומר, כי מה שיש להחזיק לי טובה אינו אלא על הכבוד, שאינו כבודו יתברך לבא במקום טומאה חלילה, לא שידבק בקדושתו דבר כי אני ה' לא שנית:

או יאמר אני ה', פן יאמר איש הלא אלהי מצרים לא ירעו ולא ישחיתו, ולמה משחיתם את הארץ. על כן אמר מה שאז בכל אלהי מצרים אעשה שפטים, הטעם הוא, למען תדעו כי אני ה' המכה ולא שליח, כי הנה מבלעדי אין יכול לעשות בהם שפטים. ובזה יוקח ראיה אל מכת הבכורות כי גם היא על ידי כי הכל נעשה כאחד:

וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכְרוֹן וְחֻמָּתָם
אֹתוֹ חֵג לִידּוֹד לְדִרְתֵּיכֶם חֻמַּת עוֹלָם
תִּחְגְּלוּ: שִׁבְעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ אֹף
בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שָׂאֵר מִבְּתֵיכֶם
כִּי כָּל אֶחָד חֲמִיץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא
מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד יוֹם הַשְּׁבִיעִי:
וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל
מְלָאכָה לֹא יַעֲשֶׂה בָּהֶם אֹף אֲשֶׁר יֹאכֵל
לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם:

וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמִּצְוֹת כִּי בַעֲצֶם הַיּוֹם
הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת צְבָאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַיּוֹם הַזֶּה
לְדִרְתֵּיכֶם חֻמַּת עוֹלָם: בְּרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַה
עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעָרֵב תֹּאכְלוּ מִצַּת עֵד
יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעָרֵב:
שִׁבְעַת יָמִים שָׂאֵר לֹא יִמָּצֵא בְּבֵתֵיכֶם כִּי
כָּל אֶחָד מִמִּצְוַת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא
מִעֲדַת יִשְׂרָאֵל בְּגֵר וּבְאֻזְרָח הָאֶרֶץ:

אמרו רבותינו ז"ל בשמות רבה, כי שבעת ימי הפסח הם כנגד שבעת ימי בראשית. ובזה יאמר, שביום הראשון, שהוא כנגד יום ראשון של מעשה בראשית שבו נברא כל כללות העולם אלא שהיו הפרטים בו בכח ויצאו יום יום אחרי כן, יהיה מקרא קדש. וביום השביעי שהוא יום קריעת ים סוף שבו הוכללו כל הנסים כנגד יום שבת של בריאת העולם שבו הוכלל קיום כל הבריאה, כמפורש אצלנו על פסוק ויכל אלהים ביום השביעי באר היטב, על כן גם הוא מקרא קודש. כל מלאכה לא יעשה. כאשר ביום ראשון של בריאה שהיתה הבריאה בדקות - כאשר ביארנו במקומו - בדבר רוחני. וכן ביום שבת לא היה רק רוח נפשי להשפיע כח נפשי בעולם לקיומו, כמפורש אצלנו על פסוק שבת וינפש שאלמלא כן היה העולם אבד, על כן גם בשני אלה כל מלאכה לא יעשה בהם. רק אשר יאכל לכל נפש, כאשר היה אז ענין נפשי כמפורש במקומו:

ושמא תאמרו למה צריך שני מיני זכירה, אכילת מצות וחג. לזה אמר, מה שושמרתם את המצות הוא לזכור הנוגע אתכם, כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם, טרם יחמץ בצקם, עם היות שצבאותיכם ששים רבוא לבד מטף וזקנים ועוברים ומניקות שבכל ארץ מצרים, שהיה צריך שלשה או ארבעה ימים להכין ולהקבץ ולנסוע יחד, כאשר הפליגו רבותינו ז"ל בנס זה על פסוק ומארצות קבצם כו'. ועל כן גם בדורות שאחריהם עושים מצות על זה, כמאמר התנא מצה זו שאנו אוכלים כו' על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמין. וזהו אומרו ושמרתם את המצות, כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים, שהיו בכל הגבול, והוציאם טרם יחמץ בצקם:

ועוד ירמוזו באומרו **מארץ מצרים**, כי גם מכל גבול מצרים מהלך ששה ימים מרעמסס סכותה, כי שם הוא סוף גבולם, כמאמר הר"ר סעדיה גאון ז"ל שאומרו מנהר מצרים מסוכות, כי עד שם היה מגיע נהר מצרים והוא סוף גבולם. וכל זה הלכו על כנפי נשרים כמו רגע בטרם יחמץ, כי אחר הגיעם לסוכות אפו את הבצק עוגות מצות כי לא חמץ כאשר יתבאר בס"ד. וטעם אל המהירות כל כך למחר להוציאם יהיה, על כי הגיע עת צאת פמליא של מעלה היוצאים אתם, כי משמרת היו עמהם כמדובר למעלה. וזה אפשר ירמוז באומרו **צבאותיכם**, שנראה שהם צבאות של ישראל, כי הן המה היו הנושאים על כנפיהם את כל איש ישראל מרעמסס סכותה, כד"א ואשא אתכם על כנפי נשרים:

כלל הדברים, כי שמירת המצות בכל דור, הוא על הנוגע אל נס יציאת הדור היוצאים. אך מה שושמרתם את היום הזה, שהוא ממלאכה חג לה' לדורותיכם, הוא חוקת עולם, על העולם, שעל ידי צאת ישראל ממצרים נתקיים העולם, כמפורש בסמוך על פסוק חוקת עולם תחגוהו. וזהו אומרו **לדורותיכם חוקת עולם**, כי על הנוגע אל הדורות הוא חוקה בשביל העולם:

ועם כל זה גם רמז המצות יהיה שבעת ימים זכר לבריאת עולם, כי בראשון כו' עד יום האחד ועשרים, שהוא כנגד שבעת ימי בראשית. והטעם הוא, כי שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם, לרמוז שעל ידי זכר המצות שהוא נס יציאת מצרים על ענין חדוש העולם שהוא בשבעה ימים, שאור יצר הרע להרהר ולפקפק בדבר לא ימצא בבתיכם:

וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמֶסֶס סֹכֹתָה כְּשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רִגְלֵי הַגְּבָרִים לְבַד מִטָּף: וְגַם עָרַב רַב עִלָּה אֹתָם וַצֹּאן וּבָקָר מִקְנֶה פָּבַד מָאֹד: וַיֹּאפּוּ אֶת הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֹגֹת מִצּוֹת כִּי לֹא חָמַץ כִּי גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהֵמֶה וְגַם צָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם: וּמוֹשֶׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה

וַיְהִי בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָּל צְבָאוֹת יִדּוֹד מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

הנה ידענו מרבותינו ז"ל על פסוק ואשא אתכם על כנפי נשרים כי מלאכי השרת על כפים נשאום מרעמסס סכותה לשעה קלה מאה ועשרים מילין שהם מהלך שלשת ימים. ובזה נבא אל הענין, אמר ויסעו כו' ולא הזכיר נסיעה וחניה, כאילו הנסיעה היתה עד סכות בלתי נרגשת נסיעה לחוד וחניה לחוד, כי אם שבנסיעה נמצאו בסוכות, והלא כמו זר יחשב למוליכים טף עמהם המתנהלים לאטם בטבעם. לזה אמר כשש כו', לומר, ויסעו כל כך בקלות כאילו שש מאות אלף רגלי היו הגברים לבד מִטָּף, כלומר, כאילו היו הגברים משוללי טף כן קלו על ידי נוסעיהם:

או יאמר, ויסעו בני ישראל, ותהי נסיעתם קלה כמו השש מאות אלף רגלי שיצאו אתם. ומי הם, הלא הם אותם שהם הגברים ואין להם נשים, וגם הם לבד מִטָּף שגם הם משוללי טף, כלומר, כמלאכי השרת שיצאו אתם עם השכינה שהיתה עמהם בגלות, כי על כפים נשאום: ושמה תאמר הלא זה יתכן אם הערב רב היו נשארים אחור על שלא נשאום מלאכים. אך לא נתפרדו מאתם, ומאין ולאין קלו הערב רב כשיעור הלז שעל כפים ישאום מלאכי השרת. לזה אמר אל תתמה על החפץ כי הלא וגם ערב רב עלה אתם. כלומר, עלו באיכות ומעלה. כי בחול שפע אלהי על ישראל, חל גם על בני לוי כמאמרם ז"ל בעובדא דרבי פנחס בן יאיר. וזהו אומרו עלה אתם כי עלה במעלה ללכת גם לשעה קלה, למה שהיו אתם:

ואל תתמה שהושוו לישראל, כי לא הושוו כי אם למקנה ישראל. כי גם המקנה עם היותו כבד מאד הפליא לעשות הוא יתברך עמהם, כמוהם היו הערב רב. וזהו וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר מקנה כבד מאד, שלא נשאום מלאכי השרת. לכן אמור, כי כמו שהקלו רגלי צאן ובקר ומקנה, עם היותם כבד מאד הקלו שהלכו יחד עם ישראל מבלי ינשאו גם הם על כנפי מלאכי השרת. אך הוא כי אין מעצור לה' להמציא המצאות לבל ישארו אחור מקניהם וקניינם של ישראל בהנשאים על כנפי נשרים, ועל הדרך שנעשו עם המקנה נעשה עם הערב רב. וזהו אומרו וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר מקנה כבד כו':

ואם תאמרו ומאן מוכח כי לשעה קלה הלכו מרעמסס סכותה שהוא על כנפי נשרים ולא שהו אפילו יום אחד. הלא עד ממהר הוא כי ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים בחנייתם בסוכות והיו עוגות מצות כי לא חמץ, ואילו היה בדרך שיעור אשר יש מלוש בצק עד חומצתו, היה מחמיץ. ומה גם בהיותם בצקם צרוות בשמלותם שמחממים, וגם על שכמם שהשמש מכה בהם. אך אין זאת רק שקלו נושאייהם כמדובר, ולא שהו במהלך שלשת ימים שיעור אשר יש מלוש בצק עד חומצתו:

ושמה תאמר ולמה לא אפו במצרים. הלא הוא משני טעמים. א. כי גורשו ממצרים. ב. כי גם אם לא היו מגרשים אותם, הם מצד עצמם לא יכלו להתמהמה. והראיה שגם מצד עצמם לא יכלו להתמהמה כי הנה וגם צידה לא עשו להם: ואם לא היה רק הטעם הראשון היו מניחים אותם המצריים עד יעשו צידה לדרך, ולמה לא יכלו להתמהמה, הלא הוא כי הנה ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים ארבע מאות שנה. וגם שלשים שנה שהוא ממראת בין הבתרים, מעת נאמר לאברהם כי גר יהיה זרעך כו' עד היות לאברהם זרע, כי על כן למדו בבראשית רבה מכאן שאברהם נקרא ישראל: הנה כי שלמו הימים ולא מיעט פחות או יתר, כי אם ויהי מקץ שלשים שנה כו' שהוא בקץ בנקודת התשלום. כלומר, ועל כן אין לעכבם כמו רגע, כנודע מספר הזוהר שאם היו מתעכבים מעט יותר היו נכנסים במדרגת החמישים שערי טומאת מצרים ולא יוסיפו קום. וזה אחשוב כיון התנא (בהגדה) באומרו, ולא יכלו להתמהמה עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם מיד:

ועוד טענה שנית והוא כי ויהי בעצם היום שהוא בעצמות הנקודה הנזכרת ביום ההוא יצאו כל צבאות ה'. והם פמליא של מעלה שהיו עם השכינה היוצאת מהגלות, והיו יוצאים בנקודה ההיא. ואמר צבאות לכלול ארבע מחנות שכינה עם ישראל, שכלם צבאות ה' יקראו. ולא רצה הוא יתברך להניח את בניו משוללי שמירה מהשכינה ומלאכיה, ולא היה ראוי לעכב השכינה כמו רגע מהגבול אשר הוגבל לגלות, ועל כן לא יכלו ישראל להתמהמה אחר פמליא של מעלה כמו רגע.

* קצורי * באורי * לקוטי * האלשיך הק' על שיר השירים מעניני יציאת מצרים

מְשַׁכְנֵי אֶחָרֶיךָ גְּרוּצָה כו'.

"הלא (אני כנסת ישראל) שאלתי מאתך (השי"ת) נשיקות פיך,

אל נא (השי"ת) תשיב אמריך לי לאמר: 'כי איככה אוכל (אני כנסת ישראל לדמות, שמגיע לי שתשקני, והרי, ועדיין לא הטהרתי מחלאת משובתי'!

כי הלא אקדמה פניך (ואענה מענה על טענתך, השי"ת), לאמר: 'משכני כו',"

והוא (אשר כנסת ישראל טוענת) כעין הטענה שביארנו ב) מאמרנו על פסוק השיבנו ה' אליך וכו'. והוא כי אחרי אומרו 'למה לנצח תשכחנו כו', ראה המקום תשובתו בצדו (אשר משיב השי"ת) לאמר: 'הלא מידכם היתה (שכחה) זאת לכם כי לא שבתם עדי',

על כן אמר (ומשיב כנסת ישראל), 'ידעתי ה' ידעתי, כי רוחך טובה לעזור ולהועיל את הבא ליטרה, אך רצית ה' שאנחנו נתחיל ואתה (השי"ת) תגמור, (היינו) שנבא ליטרה, ואחרי כן תסייע אותנו. (אבל דא עקא, כי) ואם כה תעשה (השי"ת, לחכות עד שנשיב) הן גוענו כלנו אבדנו, כי לב האבן קשה מלהתעורר (מעצמנו) להחזיק בך.

אך, (על כן, מבקשים אנחנו ממך, השי"ת), עשה זאת איפה למען צדקך, הפוך שיטתך והשיבנו אתה תחלה כי תביאנו ליטרה, ואחר כך ונשובה. ואל נהיה בעיניך (השי"ת) כמקשים לשאול, כי הלא, אתה החלות לעשות כדבר הזה בארץ מצרים, שעם היותינו עובדי עבודת גילולים, (וגם הזכות, אשר לא שינינו את מלבושינו ומראנו, לא היתה בשלימות, כי הרי היינו) מגדלי בלורית כמצריים (ולא התחלנו לשוב בתשובה, אעפ"כ, החלות אתה, כי), משכחנו אליך והכשרת לבבינו, בתתך לנו שתי מצות, דם פסח ודם מילה, (והנה, לא כטבע מדתנו של אז, עשית פלא, את אשר בחוקיך נלך), לשית איש איש את נפשו מנגד על דבר כבוד שמו יתברך, כי הן משכו ויקשרו בכרעי מטתם ויזבחו את תועבת מצרים לעיניהם, וישימו

נפשם בכפם ליהרג על קדושת שמו יתברך, כמאמרם הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלנו, ומי חשב (מדרגה) כזאת על עם שאתמול היו עובדי עבודת אלילים ומגדלי בלורית, ומיום אל יום נהפך לבם למסור נפשם על קדושת שמו יתברך, (ומשמע מדברי האלשיך שהורידו אז הבלורית, ואולי על זאת סיבב השי"ת אשר מנהג ישראל להסתפר לפני זמן חרותנו, וזה מלבד טעמי כבוד החג, ואיסורה בימי ספירת העומר)

והוא פלא! להתהפך מן הקצה אל הקצה, לפי הטבע, אם לא, כי (השי"ת) צורם, הכשירם, (עד כדי כך אשר) והיה עם לבבם (לקדש שם שמים במסירת נפש), לקדשו לכהנו לו יתברך.

(על כן אנו מבקשים שגם עכשיו לא יחכה) ולא יחל (השי"ת) עד (אשר) נתחיל ליטרה תחלה. וזהו אומרו (השיבנו ה' אליך תחלה, ואחר כך ונשובה, והטעם, כי), חדש ימינו כקדם, הוא כימי צאתנו מארץ מצרים (כמו שאז חדשת ימינו לפני שהתחלנו אנו, "כמדובר: וזה יאמר שלמה פה: "משכני, כלומר השיבנו ה' אליך תחלה, ואחר כך אחרך גרוצה, ונשובה."

שְׁנִיךָ כְּעֶדֶר הַקְּצוּבוֹת שְׂעָלוּ מִן הַרְחָצָה שְׂפָלָם מִתְאַיִמוֹת וְשִׁפְלָה אֵין בָּהֶם: פְּחוֹט הַשָּׁנִי שִׁפְתֵיךָ וּמִדְבָּרֶיךָ נֶאֱוָה כְּפִלַח הָרִמּוֹן רִקְתָּךְ מִבְּעַד לְצִמְתָּךְ:

שניך כעדר וכו'. עוד היו לך אז בצאתך ממצרים ארבעה שלמות, כמו שאמר רבי אלעזר הקפר במכילתא, שגדלו מאד עד שאין העולם כדאי להם.

אחד, שלא נחשדו על העריות.

שנית, שלא שינו את שמם.

שלישית, שלא שינו את לשונם.

רביעית, שלא היה בהם מגלה סוד, כמו שאמרו ז"ל ששנים עשר חדש הסתירו סוד ושאלה אשה משכנתה, ולא הורגש בין המצריים:

ועל הראשונה אמר שניך, שהם נשי ישראל, בנות מלכים פנימה, כשינים, תוך הפה. וגם דימה אותם לשינים שהם מעצם, כנשים שנבראו מהצלע הדומה לשן.

והנה היו כעדר הקצובות, הם עדר הרחלים הברורות שעושין מהם כלי מילת מצמרן, שמלבישין ומשמרין אותם שלא יתלכלך צמרן מעת לידתן כפרש"י ז"ל. כן היו שניך הם הנשים שלך כמדובר, מעת לידתן נקיות מלכלוך ערוה וזמה וטומאה, כי אחת היתה ופרסמה הכתוב,

שעלו ונתעלו במעלה מן הרחצה שהיו רוחצות את בעליהן תחת התפוח לעורר תאותם, בל יגעלו בהן בעליהן וימנע זרע ישראל מן העולם ותדבק בהן טומאת מצרים. כי על כן זכו במראות הצובאות יהיה גם כן לכיור וכנו לרחצה לעומת מה שרחצו בעליהן. כי בזה קנו מעלה, וזהו שעלו מן הרחצה כאמור.

ועל צניעותן הרב נתקיים בהן מקרא שכתוב אשתך כגפן פוריה וכו', כפירושם ז"ל אשתך תהיה כגפן פוריה, כשתהיה צנועה בירכתי ביתך. כן יאמר, ראה נא כי גדלה צניעותן בירכתי ביתך, כי הלא היו כלן מתאימות, כי הלא היו יולדות ששה בכרם אחד כנודע מרבותינו ז"ל.

ולא עוד, כי אם ושכולה אין בהם שלא היו יולדות וקוברות, כי אם כלם היו מתקיימים כי אפילו לא היו מפילות, כי זה יורה על היותם גדורים מן הערוה אנשים ונשים.

ועל השנית, והיא שלא שינו את שמם, אמר כחוט השני שפתותיך. כי למה שייחס הנשים לשינים הפנימיים, ייחס האנשים לשפתים שחוצה להם, ואמר כחוט השני הוא הצבוע בתולעת שני, שטבעו כנודע שאם ששורין אותו במיין דברים חמוצים לא ישתנה הגוון, ואין כח בדברים החמוצים לשנותו ותמיד שמו הראשון עליו. כן היו שפתותיך הם אנשיך. שעם הייסורין והשעבוד המתייחסים לדברים החמוצים לא נשתנה שמם בתוך המצריים רק שמותן הקודמים ודומה להן היה תמיד עליהם:

ועל השלישית שלא שינו את לשונם אמר ומדברך, שהוא הדבור, היה נאווה אליך, שהוא לשון הקודש המיוחד לך.

או יאמר נאווה, שהיה מובחר קדוש ויפה ולא מלשונות הגוי והממלכה הנמבזה המצריים:

ועל הרביעית והיא שלא היו בם מגלי סוד, אמר כפלה הרמון שגרעיניו תחובים בתוכו ולא יצאו או יפלו מאליהן בבצוע אותו, כן היו אפילו רקתך רקנין שבך, שסודם וענייניהם

בתוכם. וזהו מביע לזמנת, שהוא תוך השבכה והקשורים שלך תוך אהליך יעקב, ולא גלו חוצה אל המצריים.

שְׁנֵי שְׁדִיךְ כְּשֵׁנִי עֶפְרַיִם תְּאֻמִּי צְבִיָּה הָרוּעִים בְּשׁוֹשְׁנִים:

גם זכות אחר היה לך אז, כי שני שדיך אשר מהם תנקי ותמוצי מהשפע העליון, הם משה ואהרן, הלא המה היו לך ממהרים את הקץ כשני עפרים קלי המרוצה מאד, כמאמרם ז"ל כי זכותם עמדה לישראל ליגאל בימים ההם:

ובזאת יבחן גודל חסידותם, כי רב אחדותם (ואהבתם של משה עם אהרן), ליגאל בזכותם, כי הלא היו תאומי צביה. והוא כי זה דרך התאומי צביה, כי נפש כל אחד קשורה בנפש אחיו, עד גדר שלא יחיה האחד כמו רגע אחרי מות אחיו, כי אם כמות זה כן מות זה לרוב דבקותם.

כן היו משה ואהרן, כי עם היות אהרן מתחלה רועה ישראל ונביא להם והמוציא והמביא, עם כל זה שמח בלבם בגדולת משה.

וכן משה, באומרו שלח נא ביד תשלח, סירב בשליחות שבעה ימים לבלתי הכנס בגבול אחיו, כמאמרם ז"ל שלח נא ביד תשלח, ביד שדרכך לשלח הוא אהרן.

וכן בשמחה רבה שמש משה שבעת ימי המלואים לחנך את אהרן לכהונה גדולה, עם היות שהכהונה היתה ראויה אליו אם לא על שסירב בשליחות, כמאמרם ז"ל על פסוק הנה אהרן אחיך הלוי.

וכן אהרן שמח במלכות משה, כי זה נסיון והוראת חסידות גדולה.

וזהו תאומי צביה. כלומר היו אלה כתאומי צביה בענין היותם הרועים בשושנים, הוא בהיותם רועים ומנהיגים את ישראל הנקראים שושנים:

או שיעור הענין, שני שדיך הם משה ואהרן, היו ממהרים כשני עפרים לגאול את ישראל. ואם תראה שהנה משה היה מסרב שבעה ימים לבלתי לכת בשליחות, הלא הוא כי היו כתאומי צביה שגדול דבקותם ואחוותם, ועל כן היה מתרשל משה לאהבת אחיו, בל יצא מגדולתו שהיה עד כה בין המלך הקדוש ובין העם, כי על כן אמר שלח נא ביד תשלח

כאמור. והראיה, כי אחרי כן כאחד היו הרועים בשושנים:

או יאמר תאומי צביה, במה שידענו כי אין הצביה יולדת רק על ידי עקיצת נחש ונפתח רחמה, כן משה ואהרן לידתם היתה על ידי עקיצת הנחש בעצם בישראל כנודע. והוא במה שכתבנו בסיבת גלות מצרים, כי היה להתם ולהתיך זוהמת נחש להכשירם לקבל התורה ולהכנס לארץ. ועל כן להיות להם לעזר ולהועיל, הביא הוא יתברך את משה ואהרן בימים ההם, מחמת עקיצת נחש אשר היתה בעם ישראל. נמצא שגרמה עקיצת נחש את לידתם על דרך הצביה. וזהו תאומי צביה, שאם היה מאריך לידתם הוא יתברך עד מלאת להם ארבע מאות שנה במצרים, מחמת היות בישראל דבקות זוהמא היו שם שקועים בעבודת אלילים והיו אובדים. על כן הוא יתברך חישב את הקץ להתחיל מיצחק הארבע מאות שנה, שיבואו משה ואהרן לעולם על פי החשבון ההוא. וזהו תאומי צביה, כי באו בזמן עקיצת הנחש בריח בתוקף הגלות:

ושמא תאמר, ולמה המתין הוא יתברך עד היות משה בן שמונים שנה ואהרן בן שלש ושמנים שנה, ולא מנה הארבע מאות שנה ממראת בין הבתרים, שעל הפרש שבין הזמן ההוא ללידת יצחק אמר הכתוב ויהי מקץ ארבע מאות שנה ושלושים שנה, שהם השלושים שנה שממראת בין הבתרים ללידת יצחק. לזה אמר הרועים בשושנים, שהוא כי המתין עד יהיו רועים בשושנים, שהוא אחר התם מהם זוהמת נחש ונשאר שושנים כמבואר אצלינו פרשת שמות בטעם גלות מצרים שהוא כי היו כהיתוך כסף בתוך כור, שהסיגים פורשים מהכסף נקי, כן אשר היתה עיקר זוהמא בהם פירשו ומתו בימי החשך, והנקיים שלא נשאר בהם זוהמא הם אשר יצאו. ומה שאמרו רבותינו ז"ל ישראל שעמדו על סיני פסקה זוהמתו, הנה בספר הזוהר העמידונו על האמת, כי היו כאשה מתקדשת מטומאתה, שאחר פיסוק הדם סופרת שבעה נקיים. כן שבעה שבועות ספרו עד מתן תורה, שאז היה גמר הטהרה, ועל כן תלו רבותינו ז"ל הדבר בעמוד ישראל על הר סיני. באופן כי לא הטהרו ליקרא שושנים עד היות משה בן שמונים שנה ואהרן בן שלש ושמנים שנה, וזהו הרועים בשושנים:

או יאמר הרועים בשושנים, והוא כי רבותינו ז"ל מדמים את השושנה לאודם ודין כנודע.

וכן אמרו רבותינו ז"ל כשושנה אדומה, על פסוק סוגה בשושנים. והוא כי בהיות ישראל ראויים לרוגז ודין ואודם, הם הרועים ומצילים אותם, משה כמה פעמים ואהרן במחתה:

עַד שִׁיפּוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצִּלְלִים אֶלְךָ לִי אֵל הַר הַמּוֹר וְאֵל גִּבְעַת הַלְבוּנָה: פֶּלֶךְ יָפָה רַעֲיָתִי וּמוֹם אֵין בָּךְ: אֲתִי מְלָכְנוֹן כָּלָה אֲתִי מְלָכְנוֹן תְּבוֹאִי תְּשׁוּרִי מְרֹאשׁ אֲמָנָה מְרֹאשׁ שְׁנִיר וְתִרְמּוֹן מְמַעֲנוֹת אֲרִיּוֹת מִתְהַרְרֵי גְמָרִים:

אומר הוא יתברך, וכו' אמרתי, למה איחל (ואחכה לגאול אתכם) עד תום הארבע מאות שנה, כי אם, עד (וקודם) שיפוח (שיהיה השמש נפוח מן הארץ לרדת לשקוע, ויהיה נשלם) היום (הנגזר) של גלות מצרים, הוא קודם כלות כל גבול הגלות. וניסת (והסרת, היינו פטירת) הצללים אשר את יושבת בצלן, הם משה ואהרן, טרם יאספו אל עמם (שזמן פטירתם הרי לפני כלות הארבע מאות שנה), אלך לי אל הר המור הוא סיני, לעשותך מקושרת מר להפסיק זוהמתך, ואל גבעת (סיני) הלבונה ללבנך (ולקדשך) בדברותי (עשרת הדברות)

והנה אמרו רבותינו ז"ל בשמות רבה ובמדרש חזית, על פסוק החדש הזה לכם וכו' , שכשאמר משה לישראל "החדש הזה אתם נגאלים", אמרו ישראל "הלא כל מצרים מלאה מעבודת גילולים שלנו ואיך אנו נגאלים וכו'". עוד נאמר שם, שאמרו "הלא נשאר עדיין מאה ותשעים שנה מהארבע מאות", והשיב "כיון שהוא חפץ בגאולתכם אינו מקפיד על חשבונותיכם וכו'". והנה הפתחון פה שהיה להם על הטענה השנית, הלא הוא בל יקדם כבני אפרים, שהקדימו שלשים שנה לקץ והרגום פלשתים. על כן על שתי אלה יאמר, על האחד כלך יפה רעיית, גם שאר השבטים - זולת לוי - שעבדו עבודת גילולים. ושמא תאמר כי מום העבודת גילולים בך שהיא התמיה הראשונה שאמרו על העבודת גילולים, הנה ומום אין בך כי אם בם, אך לא בך. כי אם, שמהם, נדבק בך, כמדובר על כשושנה בין החוחים וכו', וכמשל רבותינו ז"ל על שאני שחרחורת, מהכושית, שפחת הגבירה היפה, שידיה היו מפוחמות (רק עם שחרות מתדבק בחוץ בלבד, אבל לא שחור בעצם, כמו שפחה הכושית), כמדובר במקומו,

שאין העבודת גילולים מתדבקת בישראל, רק כשחרות מתדבק בחוץ בלבד:

או (יאמר, לא זו אף זו, אשר גם השחרות שהתדבק בחוץ, אין בך, כי) ומום אין בך, כי כבר כפרת בה על ידי קרבן פסח, כמאמרם ז"ל משכו ידיכם מעבודת גילולים וקחו איש שה וכו' כי את השה שעבדו שחטוהו, באופן שאין פחד על (טענתכם אשר) היות מצרים מלאה עבודת גילולים שלכם:

ועל הטענה השנית כי לא נשלם הזמן, ותירא פן יקרך כבני אפרים, "אל תחוש כי הלא אתי מלבנון כלה". כלומר "אינך יוצאת בלעדי כבני אפרים, כי אם אתי", כי אז לא יצא אתם ה', כי השכינה נשארה במצרים עם ישראל עד תום הזמן. והוא כמו שאמרו ז"ל בשמות רבה, שמצרים נקרא לבנון. ויהיה (הטעם), על כי שם נתלבנו בלבנים מעונותיהם, בדם פסח ומילה מוזהמתן, כמפורש אצלנו בסיבת גלות מצרים ובענין המתים בימי החשך, וזהו אתי מלבנון כלה. ובהיותך אתי מלבנון (שנתלבנת מעונותיכם ומוזהמתכן, על כן) לא יפסקו אותך בדרך, רק תבואי עד הר המור הנוכח, ולא יקרך כבני אפרים. וזהו אומרו תבואי (בוודאי):

או שיעור הכתוב, מי שבא אתי מלבנון הוא אשר תהיה כלה בסיני. והנה, את, אתי מלבנון תבואי, מה שאין כן בני אפרים שבאו בלעדי:

ואשר תחוש פן אין החשבון עד תום הארבע מאות שנה שלמים, ותפקפק פן (גם) משה טועה, כמנהיגן של אפרים, אל תירא, כי (בלשון בתמיה) האם תשורי (ותסתכלו) לחשוב (חשבון ארבע מאות שנה מזמן ברית בין הבתרים אשר נקראת) מראש אמנה? שעל כן (רק אם הייתם מחשבים מעת ברית בין הבתרים, יש טעם לפחדכם אשר) תחשבו לטועים, (ונקראת ראש אמנה) שהוא ממראת בין הבתרים, שנאמר שם והאמין בה, כאשר טעו בני אפרים למנות מאז הארבע מאות שנה, וטעו בשלשים שנה שבין מראת בין הבתרים ללידת יצחק. (האם תשורי כך? לא!) לא כן את, רק (אתם מחשבים) מראש שני וחזרמוז הוא מראש יצחק ויעקב שהוא מלידתו של יצחק. וזהו אומרו מראש (מלידת). והוא מאמרם ז"ל במדרש, שני וחזרמוז, הם יצחק ויעקב. מה זה השני? שונא את הניר! כך לא נתנסה יצחק אלא פעם אחת בלבד. וחזרמוז זה יעקב, מה חזרמוז זה כל טובו נתון בזוטו, כך כהונה מיעקב לוי מיעקב מלכות מיעקב, ע"כ. הרי כי על יצחק ויעקב ידבר, והוא לפי

דרכנו. והוא כי הם הנקראים זרע אברהם, להתקיים בהם גר יהיה זרעך מעת לידת הראשון שבהם, ואין בהם טעות כלל:

ושמא תאמר, איך יתקיים בהם מספר שנות הגלות (שעל כן נחשוב מלידת יצחק, כי הרי לא נתקיים יעבדו!) ולא נשתעבדו, לזה אמר ממעונות אריות וכו'. והוא כי יצחק היה גולה ממעונות אריות אבימלך ושריו, ויעקב מהררי נמרים, מעשו ומלבן. ולא אמר (ביעקב) אריות, כי לא מלכים היו (אנשי עשו ולבן), רק שרים: (וצרות הללו, שעבוד הן, והרי נתקיים יעבדו וכו')

(באלשיך שמות י"ב)

לִבְּתִינִי אַחֲתִי כָלָה לִבְּתִינִי בְּאַחַת מֵעֵינֶיךָ בְּאַחַד עֶנְק מִצֻּרְיֶיךָ: מַה יָּפוּ דִדֶּיךָ אַחֲתִי כָלָה מַה טָּבוּ דִדֶּיךָ מִיָּיִן וְרִיחַ שְׁמִינֶיךָ מִכָּל בְּשָׂמִים:
וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְדֹד אֶת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כִּן עָשׂוּ:

במדרש חזית מאמר רבותינו ז"ל שמדבריהם יובן מעין אומרו כן עשו, שהוא להורות שחשב הוא יתברך עליהם בברית מילה זו כשני עשיות. א. מהיצר טוב. ב. מהיצר הרע, שהסכים גם הוא (היצה"ר) לעשות מאהבה. וזה לשון המאמר: לבבתי אחתי כלה לבבתי, אמר הקדוש ברוך הוא לב אחד היה לכם במצרים ונתתם לי שני לבבות. לבבתיני באחת בעיניך, בדם פסח ובדם מילה. באחד ענק מצורוניך, זה משה, מיוחד והגבור שבשבטך ע"כ:

והערות שראויות להעיר בו ברורות.

(א) כי הלא טוב הוא מי שאין לו אלא לב אחד, ואיך נזורו אחור (במדרגה, לתת שני לבבות)?

(ב) מי שיש לו אחד, איך יתן שנים?

(ג) אומרו בדם פסח ובדם מילה כי הם שני דברים, ואיך יהיה פירוש לאומרו באחת מעיניך?

(ד) ולבא אל הביאור נאמר, כי הנה הוקשה להם כפל הבית"ן המורים על שני לבבות הם השני יצרים כמאמרם ז"ל על אומרו על לבבך! (ה) וגם כפל החזרה לומר לבבתיני!

אך הנה ארבע הדרגות יש בישראל העומדים תחת מלך ושרים, ואונסים אותם לעבוד עץ ואבן.

[א] כי יש יעבוד עבודה זרה ושכח את ה' חלילה. והנה זה יאמר עליו: 'כי אין לו שום לב', כי גם היצר הטוב בטל.

[ב] אך אשר לבו תמיד עם ה', ואת העבודה זרה הוא עובד באונס, ואך את ה' הוא ירא בקירות לבו, עם שלא יעשה פעולת עבודת ה', זה יאמר עליו: 'שיש לו לב אחד', אך אין זה, כי - אם לו, בלבד, מניה וביה, כי לא יפעל בו, כי - אם הוא, בכח.

[ג] אך אמנם אשר לו מדה שלישית, שפועל עבודת הוראת מאוסו בעבודה זרה, זה יאמר עליו: 'שנותן להקב"ה לב אחד, בפועל' הוא היצר הטוב. אך היצר הרע עודנו נוקף, כי מחמת יראה (מהעכו"ם) לא ישתעבד בעצם גם הוא לה'.

[ד] אך אם על אלה יוסיף, להכניע חומרו ביותר תחת כנפי השכינה, וישתעבד לה' בכל עוז לעיני הכלל, הנה זה יתייחס: 'לנותן שני הלבבות להקב"ה':

והנה במצרים היה לישראל הסוג השני, כי את העבודה זרה היו עובדים, ולבם נכון עם ה', מאמינים ובוטחים בו כנודע. אך לא שהיו עושים פעולת ההוראה (שמראים בפועל מאוסם בע"ז), אך בלבם ובקרבם היו שלמים עם ה'. ועל כן קצף ה' על משה באומרו והן לא יאמינו לי, עם היותם (בפועל) עובדי עבודה זרה.

וזהו 'לב אחד היה לכם במצרים', כלומר לכם מכס ובכס, ולא ניתן לי בפועל, כי אם היה לכם. והגדלתם (אח"כ) לעשות, כי דילגתם שתי הדרגות, מהשני אל הרביעי, כי נתתם לי שני הלבבות. והיה הדבר בדם פסח ובדם מילה, כי בדם פסח (נתנו היצר הטוב (כ) הורו מאוסם בעבודה זרה, ששחטו את הטלה אשר היו עובדים אותו, ובדם מילה הוסיפו לעשות להכניע את כח הטומאה תחת כנפי השכינה, בהסירם הערלה מעליהם ושומם חותמו יתברך בבשרם. נמצא כי בו (ע"י המילה) גם את היצר הרע נתנו לה', ומה גם את היצר הטוב:

והענין, כי כאשר עשו את הפסח, גם שמלאו אחר היצר הטוב, עם כל זה לא יבצר שיהיה היצר הרע נוקפם מאימת המצריים, אלא שגבר היצר הטוב. אך בעשותם הברית

מילה, תעיד רוח הקדש, כי גם יצרם הרע ענה
אמן והלך בעצת היצר הטוב גם הוא.

ושיעור הכתוב לפי זה **לבבתיני** שנתת לי
שתי לבבות. ואימתי היה זה, לזה אמר,
לבבתיני באחת מעיניך, כלומר מה שאמרת
לבבתיני שנתת לי שתי לבבות, לא בכל אחד
משתי עיניך, כי אם באחת משתי עיניך בלבד.
ומה הן השתי עינים, שבאחת מהן נתת לי שני
לבבות? דם פסח ודם מילה שהיו לך. הם
שתי עינים, להתחיל להביט אל האלהים,
ובאחד מהם נתתי לי השני לבבות. וזהו
לבבתיני באחת מעיניך דם פסח ודם מילה,
כלומר, שאלה הם עיניך של**לבבתיני** באחת
מהם. ושמו תאמר באיזה משניהם, לזה אמר,
באחד ענק מצורוניך זה משה כו', לומר, באותו
עין, הנעשה על ידי משה בעצמו, היא המילה.
כמאמרם ז"ל שמושה היה המוהל, מה שאין כן
בדם פסח לבדו, שלא היו עדיין נתונים לה'
השני לבבות, עד העין השני, אשר נעשה על
ידי משה.

ולחיות כי ליעשות מילת כלם על ידי משה,
הוא להיותו מיוחד לקדושה כזאת כי אין
כמוהו מיוחד ליכנס על ידו תחת כנפי
השכינה, וגם להיותו גבור ולא יקרנו יגיעה
ולאות. וזהו המיוחד והגבור שבשבטיך. כי
באומרו באחד, בפת"ח האל"ף, יורה על
מיוחד כד"א אחד העם. ואמרו ענק כד"א בני
ענק, יורה על היותר גבור. וצורוניך (אבר הנותן
נשימה וחיות) הם השבטים שהם תיות
העולם, וגם מרימי עול התורה על צוארם.

וזה אשוב לפי דרכם ז"ל היה מאמר
הכתוב בכפלו אשר כפל בקיום מצות הברית
מילה, באומרו **ויעשו בני ישראל כאשר כו' כן**
עשו! כי אומרו כן עשו הוא מיותר! אך הוא, כי
אל רעות ה' הרואה ללבב, יעיד כי שתי עשיות
היו בידיהם, של יצר הטוב, ושל יצר הרע,
שענה אחריו אמן:

(ובאלשיך על שיר השירים מאריך, באופן
קרוב לזה:)

לבבתיני אחותי כו'. אמרו רבותינו ז"ל, אמר
הקדוש ברוך הוא: לב אחד היה לכם במצרים,
ונתתם לי שתי לבבות. **לבבתיני באחד מעיניך**,
בדם פסח ודם מילה. **באחד ענק מצורוניך**, זה
משה, המיוחד והגבור שבשבטיך, ע"כ.

(א) וראוי לשית לב, מה ראה (קושי
ושינוי) בכתוב לדרוש כך?

(ב) ועוד מי שאין לו אלא לב אחד, איך יתן
שנים?

(ג) וגם היכן נתנו השנים?

(ד) ועוד אומרו **באחד מעיניך**, דם פסח
ודם מילה, אם כן איך קראם הכתוב אחד?

(ה) ומה ענין משה בדבר?

(ו) ולמה קראו גבור ומיוחד?

אמנם הנה הרשע והכשרון הם שתיים שהן
ארבע.

[א] והוא כי הרשע או עובד גילולים, אם
יעשה חלילה בכל לבו כי את ה' השליך אחרי
גוו שהוא תכלית הרשע, ההוא אין לו שום לב,
כי גם יצרו הטוב משועבד לרע.

[ב] אך העובד עבודת אלילים כישראל
במצרים, ולבם עם ה', כענין **אם שכחנו שם**
אלהינו ונפרוש וכו', שידבר על בני הגלות
שבאומות שהעבדום עבודת אלילים
(באונס). והנה היה שלא מלבם, וזהו **אם**
שכחנו שם אלהינו כאשר **ונפרוש כפינו לאל**
זר, הלא אלהים יחקר זאת כי הוא יודע
תעלומות לב. והנה העושה כן לב אחד יש לו,
כי יצרו הטוב לא נאבד, כי מרגיש הוא וקיים
עם ה', אך לא נאמר שאותו הלב נתן לה', כי
לא נתנו עדיין לה' שלא פעל בו דבר בקום
עשה, רק שיש לו במציאות לב אחד.

ובעושה טוב בפועל, יש שתי חלוקות,

[ג] אחד, המתחיל לעשות מצות אך עדיין
אין יצרו הרע נכנע ובטל ומשועבד לה' לגמרי,
ההוא יתייחס למי שנתן לב אחד לה', הוא
היצר הטוב.

[ד] אמנם מי שהכניע את היצר הרע גם כן,
שגם הוא כמשועבד לה', עליו יצדק לומר
שגם את היצר הרע נתן לה', כאברהם שנאמר
ומצאת את לבבו נאמן לפניך, ואמרו
בירושלמי ששני יצרי מצא נאמנים לה', והוא
מאומרו **לבבו ולא נאמר לבו**:

(ז) ונבא אל הבאור, הוקשה לו בכתוב: איך
עושה (הפסוק) פועל (ופעולה, 'לבבתיני')
מש, (שם דבר' היינו 'לבי')?

(ח) וגם אומר, **לבבתיני בשני בתיני!**

על כן פירש ואמר, לב אחד היה לכם
במצרים, שהוא שהיו עובדי עבודה זרה. אך
לא מלבם כי לבם שלם עם ה' היה, נמצא
שהיה להם לב אחד הוא היצר הטוב אך לא
נתנוהו לה', וזהו היה לכם.

ואחרי כן עליתם (שתי דרגות) עד קצה
האחרון ונתתם לי שני לבבות (ובזה נתיישב

קושיא ז' איך עושה (הפסוק) פועל (ופעולה,
'לבבתיני') מש, (שם דבר' היינו 'לבי')?
ומתרץ שקידוש ונתינת חלבבות נקרא
לבבתיני), והוא כי דם פסח ודם מילה הם שתי
עינים, שבשתיהן הביטו (בעיניהם) אל
האלהים. והנה, בתחלה, בשחטם הפסח,
שהיחלו במצות, נתנו לב אחד הוא היצר טוב,
אך לא השנים. כי גם כי גדולה היתה, שכמעט
מסרו עצמם, פן יתקוממו המצריים להורגם
בתופסם ושחטם את אלהיהם, עם כל זה,
עדיין לא נכנע יצרם הרע בעצם, לשמים, עד
דם מילה.

וזהו **לבבתיני באחד** וכו', שמה שנתת לי
השני לבבות, לא היה בכל אחד מהשתי עינים
כי אם **באחד** מהן בלבד. ומה הם (שתי)
העינים שבאחד מהם ליבבו את הקדוש ברוך
הוא? דם פסח ודם מילה. כי בשתי עינים אלו
היחלו להביט אל האלהים, מה שאין כן עד
היום ההוא. ובאיזה משתי עינים אלו היו
נתונים לה' שתי הלבבות? לזה אמר **באחד**
ענק כו' זה משה כו'. והוא כמו שאמרו ז"ל
בפסוק הנה מטתו, ובפסוק עד שהמלך, מי
מלך במצרים? רבי ברכיה אומר, משה מוהל,
אהרן פורע כו', וזהו **באחד ענק** וכו'. ושיעור
הכתוב לפי זה, באיזו אחד מהשתי עיניך נתת
לי השתי לבבות, הוא באחרון שהוא באותו
שנעשה על ידי ענק אחד, הוא משה שנקרא
ענק על שם גבורתו למול את כל ישראל.
ומיוחד, כאשר הענק מיוחד בין שאר העם,
שהוא ברית מילה, כי בדם מילה זכו ונתנו
השתי לבבות. ואמר שבשבטיך, על צורוניך
שבהם תלויים חיי עולם בצואר, כי אלמלא
ישראל אין עולם, נמצאו השבטים כשנים
עשר צוארי החיות:

ולפי דרכנו נאמר קרוב אל עינים, והוא כי
הנה במכילתא חלקו רבותינו ז"ל על איזה
זכות נגאלו? יש אומרים, על דם פסח ודם
מילה. ורבי אלעזר הקפר אמר, על ארבעה
מדות, שלא שינו את שמם, ולא שינו את
לשונם, ולא נחשדו על לשון הרע, ולא על
העריות.

והנה למעלה, לתת סיבה אל הגאולה הזכיר
הארבעה דברים, כמפורש, מאומרו, **שיניך**
כעדר.

וגם הזכיר, (**שְׁנֵי נְשִׁיךְ**) שני צדיקים
כמשה ואהרן, ושעל ידי כן אמר הוא יתברך
לגאלן.

ואמר **אתי מלבנן כלה אתי מלבנן תבואי**.

אמר, הנה עוד שתי זכויות גדולות היו בך, שהם דם פסח ודם מילה:

וזהו אומרו **לבבתי** וכו', לומר בשתי לבבות שנתת לי, באחת נעשית אחותי, ובשנית נעשית מקושטת ככלה. ופירש אותם מיד ואמר, האחת הוא **באחד מעיניך**, שהוא באחד מהדברים המיוחדים לעיניך. והוא כי למעלה אמרנו על **עיניך יונים**, שאשר היו עיני העדה בעגל היו **כיונים**, שלא חטאו בעגל **כיונים** שלא ימירו בת זוגן. נמצא שדבר מיוחד לנקראים עיני ישראל הוא התרחק מעבודה זרה. כן בענין זה נתנו ישראל במצרים לב אחד להקב"ה במצוה שהתרחקו בה מעבודת אלילים היא שחיתת הפסח, כמו שאמרו **משכו ידכם מעבודת אלילים וקחו לכם צאן** וכו', כי את הטלה שהיו עובדים קשרו בכרעי המטה ושחטוהו, ובה נעשית אחותי שנפרדת מהטומאה:

והלב השני שבו נתקשטו בעדי ככלה, הוא **באחד ענק מצורוניך** הוא ברית מילה. והענין כי הלוי הנקראים **צוארים**, כאמור למעלה על **כמגדל דוד צוארך**, על ששירותם את ה' הוא שירם וזמרים תלוי בצואר. הנה היו להם במצרים שתי ענקי מרגליות,

אחד, תורה, הכוללת מרגליות אין מספר, כמאמרם ז"ל שעמרם היה ראש ישיבה,

שני, מילה, שבה שלש עשרה בריתות שנכתבו בה לאברהם, כמאמרם ז"ל על פסוק הנאמר על הלוי, **כי שמרו אמרתך זו תורה, ובריתך זו מילה**. אמר כי **באחד ענק משני ענקים של לוי הנקראים צורוניך** הוא ענק ברית מילה, בה נתת שתי הלבבות, וזה **באחד ענק וכו'**:

מה יפו דודיך אחותי כלה וכו'. אמר מה יפו שתי דודיך אלה, של דם פסח ודם מילה הנזכרים, לעשותך באחד אחותי ובשניה כלה מקושטת כמדובר למעלה:

או יאמר **לבבתי** וכו' מה יפו דודיך וכו', שכווננו ענין מאמרם ז"ל על **פרעה הקריב** וכו'. משל למלך שראה בתולה בת אהוביו ביד לסטים, ובקש להשיאה לעצמו ופדאה מידם. ואחר שפדאה היה לה רפיון בדבקות עמו, והוא רצה שהיא תתחיל לידבק לו והיא לא היתה עושה כן. מה עשה, השיש עליה את הלסטים, אז צעקה אל המלך והתקרבה אליו. אז המלך הטיב לה ויקחה לו לאשה. כך המלך זה הקדוש ברוך הוא, ראה את כנסת ישראל בת אהוביו ביד מצרים, ובקש לקחתה לו לעם

והוא יהיה לה לאלהים על ידי חופת נישואי הר סיני, ופדאה. ובקש אחרי כן, שנתחיל אנחנו לידבק בו ולא היינו עושים כן אז השיש עלינו את פרעה וחילו. וכשפרעה הקריב, אז **ויצעקו בני ישראל**, ודבקו בו, וגם **ויאמינו בה'** וכו'. ויקח אותנו וקרבנו לפני הר סיני, והוא כחתן היוצא לקראת כלה:

וזה יאמר **לבבתי** וכו', לומר הנה מצד מציאותך שהוא מהיותך בת אהובי, הקנית בי שתי לבבות. כלומר שתי מחשבות:

אחת, כי תחת היותך זרה לי, עובדת עבודת גילולים, תהיי אחותי, דבקה בי, כי תכפור בעבודת אלילים.

ומחשבה שנית, והוא שתהיי לי כלה, שאשיאך לי כחתן הנושא את הכלה, כן תהיו לי לעם ואני לכם לאלהים.

ופירש, מה שלבבתי להיות אחותי ולהיות כלה, הוא:

היות אחותי באחד מעיניך. כי שתי עינים היו לך להביט אלי, הם דם פסח ודם מילה, כמאמרם ז"ל ששני הדמים הם שתי עינים כנוצר לעיל. ובאחד שמהן נעשית אחותי, והוא דם פסח כי בו משכת ידך מהעבודה זרה, וכפרת בה בשחיתת הטלה שהיית עובד.

ומה שתהיי לי כלה, **באחד ענק מצורוניך**, שהוא דם מילה שנעשית על ידי משה שהוא מיוחד **ענק מצורוניך**, כמאמר רבותינו ז"ל כי משה מל אותן. וקראו **ענק מצורוניך**, להיותו **כענק** של מרגליות בצוארי כל ישראל, הוא משה, כי כל מרגליות התורה בו להתקשט ולהתפאר בו כל ישראל וכל תלמיד חכם שבכל דור ודור, כי ממנו הכל שכולם תלמידיו ותלמידי תלמידיו. וזהו **באחד ענק כי לענק מרגליות יחשב בצורוניך**:

או שיעור הכתוב **לבבתי** על שתי המחשבות, אחת שתהיי אחותי, והשניה שתהיי כלה שאשיאך. ובמה נשלמו השתי מחשבות, באחד מעיניך, הוא המיוחד שבשתי עיניך הוא דם מילה. וכל זה שחשקתי תהיי לי כלה, הוא בשביל אחד שהוא **ענק מצורוניך**, והוא חיות ישראל, כצואר שחיות האדם בו תלוי בשלשה האבות שהם לנו כשלש צוארים. ובחיר שבאבות הוא יעקב שמטתו שלמה, שהוא **כענק** שבו מרגליות רבות, כן תלויים בו שנים עשר צדיקים, והוא מכלל הצוארים, וזהו **באחד ענק מצורוניך** והוא מאמרם ז"ל שחשק להשיאה לו להיותה בת אהוביו, שהעיקר הוא להיותם בני יעקב:

ושמא תאמרי, אם כן איפה אחר עשותנו דם פסח ודם מילה, איך היינו ביד פרעה כי **פרעה הקריב** כו', עד אשר צעקנו עוד אליך, האם לא טובו בעיניך מה שנעשינו לך אחות וכלה. לא כן הוא, כי הלא מה טובו דודיך אחותי כלה כי שתי אלה עשית בחבה בעת עשייתם, דם פסח ודם מילה. אך לא בעצם, כי התרפית מיד. אך מה טובו דודיך בעצם כי חזרת ודבקת בי, הוא מיין שהוא מפאת הקולות שהיין משל אליהם, שהוא על ידי מה שויצעקו **בני ישראל אל ה'**, שאז נדבקו בה' אחר שהשטתי בהם את הלסטים, ויאמינו בו על ידי כן ונכנסו עד חוטמם בים:

אך יותר מזה היה ריח שמניך כו', והוא כי כל ישראל גם כי נכנסו בים, יותר יש להחזיק טובה לבנימין ונחשון וסיעתו. שאמרו רבותינו ז"ל ששבט בנימין הקדים ונכנס. וכשראה נחשון בן עמינדב וגדולי יהודה, וכו' ונכנסו הם עד שהיו המים עד חוטמם, ואמר נחשון הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש. הדא הוא דכתיב, **שם בנימין צעיר רודם**, אל תקרי **רודם** אלא **רד ים** כו'. והנה שני אלה בנימין ויהודה, ומה גם נחשון, זכו לימשח בשמן המשחה למלוך בישראל. כאשר כתבנו בביאור תהלים מהכרח הכתובים, שעל ידי זכות זה זכה למלוכה, שעל יד מה שהיתה יהודה לקדשו זכה שיהיו ישראל ממשלותיו. וכן יתכן בבנימין, שעל ידי כן (שהקדים ליכנס בים), הקדים להמליך את שאול מבנימין קודם ליהודה, זולת ענין עמלק שהיה נאות לו כנודע:

כלל הדברים, כי גם שכל ישראל גדלה האמנתם ונכנסו בים, בנימין ויהודה גברו באחייהם, שהקדימו. והנה, הנם שורשי הענפים שנמשחו למלכים שאול ודוד. נמצא שהיה אז (בקריעת ים סוף) ריח (ושורש של) השמנים העתידיים, והם קדשו את ה' ביותר. ועליהם אמר וריח שמניך, הם (המלכים) העתידיים לימשח בשני שמנים. שאול בשמן אפרסמון שבכף, ודוד בשמן המשחה שבקרן. ועלה ריחם לפני מכל בשמים, הם יתר ישראל. שיותר החשבתני ריח השמנים, הם בנימין ויהודה מכל יתר השבטים, גם שגם הם בשמים מעלים ריח קדשם את ה', שהם גם כן קדשו שם שמנים ועלה ריח צדקתם לפני.

* קצורי * באורי * לקוטי *

האלשיך הק' שביעי של פסח

~ ~ ~

וַיֹּאמֶר יְקֹנָק אֶל מֹשֶׁה מַה תַּעֲצֶק אֵלַי
דָּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ: וְאַתָּה הָרַם
אֶת מִטְּךָ וּנְטָה אֶת יָדְךָ עַל הָיִם וּבִקְעָהוּ
וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבֵּשָׁה:
וְאֲנִי הִנְנִי מֵחֶזֶק אֶת לֵב מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ
אַחֲרֵיהֶם וְאַכְבְּדָה בַּפְּרָעָה וּבְכָל חִילוֹ
בָּרַכְבוֹ וּבַפְּרָשָׁיו: וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי
יְקֹנָק בְּהֶכְבְּדִי בַּפְּרָעָה בָּרַכְבוֹ וּבַפְּרָשָׁיו:

(א) ראוי לשים לב, איך יאמר משה תצעק, והוא לא היה צועק?

(ב) ועוד, אומרו דבר אל בני ישראל ויסעו, יותר היה צודק יאמר דבר אל בני ישראל ולא ייראו, ואחר כך יצוה על הנסיעה!

(ג) ועוד, אומרו ואתה הרם כו', כי מלת ואתה מיותרת!

(ד) ועוד, אומרו ואני הנני מחזק, כי מלת ואני מיותרת!

(ה) ועוד, שהרי נתחזק לבו והיחל לרדוף!

(ו) ועוד באומרו ואכבדה בפרעה ובכל חילו ברכבו ובפרשיו, איך יכובד בהם אם ימותו כלם?

(ז) וכן אומרו וידעו מצרים כו', כי הנה בכלל אומרו ואכבדה הוא, שידעו כי הוא ה'!

(ח) ועוד למה לא רצה יתברך יקרע הים עד יכנסו ישראל במים עד חוטמם?

אמנם, הנה כתבנו, כי התחיל להתפלל משה, ואמר ה' ילחם לכם וכו'. אמר לו הוא יתברך מה תצעק ותתפלל, כי תורה שאין בבני זכות והם צריכין אל תפלתך, (ובזה נתיישב קושיא א. איך יאמר משה תצעק, והוא לא היה צועק?)

ולא כן הוא, כי הנה דבר אל בני ישראל דבור קל מאתך ויסעו בתוך הים טרם יבקע, מרוב האמנה ובטחון. (ובזה נתיישב קושיא ב. אומרו דבר אל בני ישראל ויסעו, יותר היה צודק יאמר דבר אל בני ישראל ולא ייראו,

ואחר כך יצוה על הנסיעה!) ואם כן כדאי הוא זה ליעשות להם נס:

והענין במה שאמרו ז"ל בשמות רבה שאמר הוא יתברך כי לכל יאמרו שאין כח במשה לעשות נסים כי אם במטה האלהים, על כן הרם והפרש את מטך ממך ונטה את ידך, כי בידך בלבד יבקע הים:

(ט) וראוי לשום לב אל הראותו יתברך גדולת משה, לעשות הנס בידו בלי מטה, בנס זה, (יותר אשר) מבזלתו!

ונבא אל הענין. והוא, בהזכיר שני מאמרי רבותינו ז"ל.

א. שאמרו המצריים הבה נתחכמה למושיען של ישראל, שהוא נשבע שלא יביא מבול לעולם, והוא פורע מדה כנגד מדה, לכן כל הבן הילוד היאורה נשליכהו. אמר הקדוש ברוך הוא אני לא אביא מבול, אבל המה מעצמם יבואו אל המבול שיבואו אל תוך הים.

ב. אמרו רבותינו ז"ל, כי אצטגניני פרעה אמרו שעתיד ליוולד בן שיושיע את ישראל והוא לוקה במים, על כן למען יומת שם היה מצוה כך, ועל כן ביום שהושם משה על שפת היאור נתבטלה הגזרה, שאמרו החרטומים אל פרעה כבר מושיען במים.

והנה רצה הקדוש ברוך הוא להורות גדולתו יתברך, והוא בשלשה בחינות:

[א] כי המה רצו להטביע את ישראל במים עתה יראו כי ישראל יהיו במים וינצלו.

[ב] כי עיקר כונתם היתה להטביע את משה שילקה במים, ונהפוך יהיה כי על ידי משה בלי מטה יבקע הים ויעברו ישראל. והוא בידו גם כן יטה ידו וישובו המים על מצרים לטובעם. (ובזה נתיישב קושיא ט. ראוי לשום לב אל הראותו יתברך גדולת משה, לעשות הנס בידו בלי מטה, בנס זה, (יותר אשר) מבזלתו!)

[ג] כי הם מעצמם יבאו אל המבול ויכנסו תוך המים.

ובזה מצאנו טוב טעם אל הראותו יתברך שלא על ידי המטה היה נעשה, כי אם על ידי עצמו. מה שאין כן בנסים זולת זה. אך הוא כי רצה יתברך כי ידי משה שחשבו לטובעו המה יטביעו אותם:

[א] והנה הדבר האחד נוגע לישראל שינצלו במים.

[ב] והשני אל משה שיהיה הוא המטביע אותם.

[ג] והשלישי נוגע אליו יתברך כי אמרו נתחכמה למושיען של ישראל שנשבע שלא להביא מבול, ועתה מבלי הביאו יתברך מבול ידונו במים, כי המה יכנסו אל תוך המים.

והנה לבוא שלשתן אל הפועל יש שלשה עכובים:

[א] על הראשון. כי אין זכות לישראל שיבקע להם הים ושינצלו. כי לא היו ראויים כאשר היה מקטרג שרו של מצרים.

[ב] כי, אם משה יכה במטה, על הים, איך יוכר שאת מי שכיוונו להטביע במים הוא הטביע אותם? הלא המטה הוא העושה!

[ג] איך יהיה שהם יבואו מעצמם אל המבול? כי האם שוטים או חמורים הם? שלא יאמרו בלבם: "לא יבצר: כי זה (או) נס אלהי ישראל, או מקרה. אם הוא נס, לא יעשה לטובת המצריים, ואם מקרה, לא יתמיד".

ועל כן אמר הוא יתברך: כל אחד משלשתנו צריך יעשה את שלו:

[א] ישראל כדי שינצלו בתוך הים והם משוללי זכות, צריך יורו האמנה ובטחון ויבואו אל תוך הים טרם יבקע. וזהו דבר אל בני ישראל ויסעו. והוא מאמרו ז"ל כי קפצו שבט בנימין ובאו בים, ובא נחשון וסיעתו וירגמו אותם באבנים עד שיצאו ויכנסו הם וקדשו את ה':

[ב] ואתה משה תעשה את שלך. וזהו אומרו ואתה הרם את מטך. ומה גם בטעם שני גרישי"ן כמרים קול ואומר, וְאַתָּה מֹשֶׁה מַה תַּעֲשֶׂה לַהֲוֹרוֹת כִּי מֶה שֶׁחֲשַׁבְנוּ לְטוֹבֵעַךְ אֲדַרְבָּה אֶתָּה תַטְבִּיעֵם, לכן מה שתעשה אתה הוא להפריש ולסלק המטה ולנטות את ידך ממש ובקעהו אתה. (ובזה נתיישב קושיא ג. אומרו ואתה הרם כו', כי מלת ואתה מיותרת!) ואין רצוני תבקעהו אתה טרם יכנסו ישראל בים, כי אם שויבואו בני ישראל אחר היותם בתוך הים ביבשה, שהוא אחר קדשם את ה' יבאו ביבשה. (ובזה נתיישב קושיא ח. למה לא רצה יתברך יקרע הים עד יכנסו ישראל במים עד חוטמם?) וטעם שני גרישי"ן

שבמלת ואתה, על כי על ידו נעשים שני דברים כאחד. א. סיוע לישראל שיבאו בתוך הים ביבשה. ב. הטביע את המצריים על ידי נטות ידו שישבו המים על מצרים:

[ג] ועל הנוגע אליו יתברך, אמר, וְאֶנִּי בטעם רבי"ע. כמרים קול ואומר, וְאֶנִּי, כלומר, מה אעשה אני, הנה אעשה את שלי. והוא, כי הנוגע אלי לעשות הוא גדול מכל זה, שהוא שהם מעצמם יבאו אל המים. (ובזה נתיישב קושיא ד. אומרו ואני הנני מחזק, כי מלת ואני מיותרת!) והנה זה גדול ממצאות קריעת הים, כי הלא חמורים ועיירים לא היו עושים כמעשיהם ליכנס אל תוך הים. כי הלא לא נראה כדבר הגדול ההוא ליעשות הים יבשה. ומי בער לא יתן אל לבו לאמר אצבע אלהים הוא, ואין ספק כי ה' פעל כל זאת לא לטובת פרעה. ואם יעלה על רוחו כי מקרה היה על ידי רוח הקדים הנה המקרה לא יתמיד, וקל מהרה ישוב הים כשהיה. על כן אמר הוא יתברך ואני אעשה את שלי, כי אם לא יכנסו נמצא הכל בטל. אך אני אחזק את לב מצרים ויבאו אחריהם בים מה שלא חשב אנוש. (ובזה נתיישב קושיא ה. (מהו, ואני אחזק, להבא? והרי כבר חיזקו והראיה) שהרי (כבר) נתחזק לבו והיחל לרדוף! ותירץ שמה שחזק את לב פרעה מקודם היה שירדוף את בני ישראל, ופה הוסיף לחזק את לבו ליכנס לים סוף) ובה ואכבדה לעיני כל העולם בפרעה כו', שהוא במה שאעשה בפרעה ובכל חילו כו'. כי יאמרו כל העולם כי בדבר אשר זדו באומרם שלא יביא מבול, בו נדונו. והוא מאמר יתרו כפירוש המתרגם. (ובזה נתיישב קושיא ו. ואכבדה בפרעה ובכל חילו ברכבו ובפרשיו, איך יכובד בהם אם ימותו כלם?)

וידעו מצרים הנשארם בעיר כי אני ה' בהכבדי כו'. (ובזה נתיישב קושיא ז. וידעו מצרים כו', כי הנה בכלל אומרו ואכבדה הוא, שידעו כי הוא ה')

ובזה הורה הוא יתברך ענותנותו. כי עד כה עשה על הנוגע לישראל, שאמר פרעה ואת ישראל לא אשלח. ובאחרונה עשה על הנוגע אל עצמו יתברך, על אומרו מי ה' כו'. כי עתה ידעו כי אני ה':

עוד יכווין באומרו כי אני ה'. והוא, בשום לב: איך אמר פרעה, לא ידעתי את ה', והלא

הודיעו יוסף באומרו, אלהים יענה את שלום פרעה, נכון הדבר מאת האלהים.

אך הוא, כי שם אלהים ידע אך שם ה' לא ידע. ובזה יאמר, כי עתה על ידי זה הנעשה בשם ה', ידעו מצרים כי אני: שהוא שם אלהים כנודע ליודעים חן: הוא ה'. כי שם ה' כלול בו הכל. כי יראו בים דין ורחמים יחד. וכן הורה פרעה ואמר, מי כמוך באלים: הן כחות הדין: ה', כי גם שם ה' פועל דין בעצם. וזהו וידעו כי אני ה':

וַיֹּשַׁע יְדֹנָד בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שִׁפְת הַיָּם: וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְדֹנָד בְּמִצְרַיִם וַיֵּיךְ אֹתָם הָעָם אֶת יְדֹנָד וַיֵּאמְרוּ בְּיַדְדֹּד וּבְמִשְׁה עֲבָדָיו:

(א) ראוי לשית לב כי אחר שובני ישראל הלכו ביבשה וכו', מי לא ידע שהצילם ה' מיד מצרים שרדפו אחריהם להורגם?

(ב) ועוד, אומרו מיד, היה לו לומר מצרים?

(ג) ועוד, אומרו וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים, מי הביאם לשפת הים? וידוע מאמרם ז"ל שכדי שיתנקמו ישראל מהם פלטתם הים.

(ד) ואם נאמר כי את השר ראו מת כמאמרם ז"ל "מתים לא נאמר אלא מת וכו'", את השר שמצרים שמו. הלא כמו זר נחשב, עיני בשר יראו, מיתת שר רוחני?

(ה) ועוד, כי אומרו וירא ישראל את היד כו', הרי כבר אמור!

(ו) ועוד, אומרו ויאמינו בה' וכו', האם עד כה לא היו מאמינים? והרי מקרא מלא כתיב ויאמן העם וכו'! וגם הוא יתברך כעס על משה באומרו והן לא יאמינו לי, ומה גם עתה בה', ואיך יאמר עתה שעל ידי קריעת הים האמינו בה' ובמשה עבדו?

אמנם, הנה על מאמר הכתוב באומרו וארד להצילו מיד מצרים, כתבנו,

(ז) על אומרו מיד (מצרים) ולא אמר מצרים, כאומרו שם בסמוך והוצא את עמי בני ישראל מצרים!

(ח) וגם על אומרו בפסוק ראשון לשון הצלה ובשני לשון הוצאה!

(ט) וגם שבראשונה אמר וארד להצילו שמורה כי הוא יתברך בעצמו יציל, ואחר כך מצוה את משה כאומרו ועתה לכה כו' והוצא וכו'!

(בני ישראל היו בצרה כפולה והיו נצרכים להצלה לא רק מן המצריים אלא אף גם משליטת השר של מצרים)

אך הוא, כי הנה שני דברים היה צריך. א. להציל מיד השר שנקרא מצרים התופס בם. ב. להוציאם מפרעה ומעמו.

ואומר הוא יתברך, מה שוארד אני בעצמי לעשות הוא להציל מיד השר האוחז בם ששמו מצרים, שזה אינו עתה כי אם אחר כך: אך ועתה לכה וכו' אל פרעה והוצא וכו', שהוא מפרעה ועמו: והנה לא פירש מתי היה מה שעשה הוא יתברך בעצמו להציל מיד השר שנקרא מצרים: על כן בא הכתוב והודיע ואמר, ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים, לומר, כי ביום ההוא נתקיים מה שעל ידו יתברך הושיעם מיד השר שנקרא מצרים כי היה מקטרג ואומר הללו עובדי עבודה זרה וכו':

(בני"י זכו להשיג ולראות מפלת שרו של מצרים)

ולא עוד אלא שהראם מפלתו, כי וירא ישראל את מצרים מת, והוא, כי ישראל ביחוד ניתן למו כח לראות בשר הרוחני. אך לא לערב רב ודומיהם כי לא ראו כלום. וזהו אומרו וירא ישראל וכו', ומה גם למאמר ספר הזוהר ששפת הים הוא ים העליון, ואמר, כי בהדרגה עלתה השגתם מלמטה למעלה, כי מתחלה היחלו לראות את מצרים מת הוא השר הרוחני, אך לא מלאך קדוש הוא כי אם חצוני וקל להשיג ראייתו מראיית מלאך קדוש.

(גם זכו להשיג ולראות היד הגדולה אשר הוא כח הקדוש משכינתו יתברך)

ומזה עלו יותר ויראו את היד הגדולה אשר עשה ה', כי לא בלבד השגת ראות את השר מות, כי אם גם את היד, הוא הכח הקדוש משכינתו יתברך שהאציל והמשיך, הנמשל לפשיטות יד, שהוא יותר ממלאך קדוש, אשר בו המיתו היא היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים, גם את זה ראו. וזהו אומרו וירא ישראל את היד וכו'.

(גם הערב רב השיגו השגות בקרי"ס, אבל פחות מבני)

אמנם הערב רב לא ראו את המראה. ושמוא תאמר אם כן איפה מה יתרון קנו הערב רב על יד נס קריעת ים סוף. לזה אמר, ויראו העם, הוא הערב רב, את ה' ויאמינו בה'. והוא הכלל בידינו מרבותינו ז"ל בספר הזוהר. כי במקום שנוכרו ישראל ועם, הוא זה על ישראל, וזה על ערב רב. אך ישראל לא הוצרכו לכך, כי מתחלה יראו את ה' ויאמינו בה' יתברך ובמושה עבדו:

~ ~ ~

אֶז יִשְׁרֵי מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת
הַשִּׁירָה הַזֹּאת לִידּוֹד וַיֹּאמְרוּ לְאִמֵּר
אֲשִׁירָה לִידּוֹד כִּי גָאָה גָאָה סוֹס וְרוֹכְבּוֹ
רָמָה בִּיָּם: עָזִי וְזִמְרָתִי יְהִי לִי
לִישׁוּעָה זֶה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְזֶה אֱלֹהֵי אֲבִי
וְאֶרְמְיָנָהוּ:

ראוי לשים לב.

א. אל מה שהקשו ז"ל באומרו ישיר, לשון עתיד!

ב. אומרו אז, ולא אמר וישיר משה ובני ישראל, על דרך אומרו ותשר דבורה וכו'!

ג. אומרו את השירה הזאת, שהוא מיותר!

ד. אומרו לאמר, שמלבד היתור הוא משולל הבנה שאינו לאמר לזולת!

ה. למה דברו לשון יחיד, אשירה?

ו. למה כפל גאה גאה?

ז. אומרו סוס ורוכבו. שהיה לו לומר סוסים ורוכביהם!

ח. כי יותר היה קריעת הים מזה!

ט. אומרו עזי וזמרת יה, כי הלא בשם שלם היה הנס ולא בשתי אותיות השם יי"ה! ולא עוד אלא שהיחל בשם שלם באומרו אשירה לה', ויצא בשם יה!

י. באומרו ויהי לי, שהיה לו לומר, יהי לי לישועה!

יא. אומרו זה אלי - ואנוהו, ובאומרו אלהי אבי אמר וארוממנה!

יב. למה לא התחיל בהיותו אלהי אביו, תחלה?

יג. למה כינו שמו יתברך על עצמם? ומה גם בלשון יחיד, שהוא על כל אחד, עם שאין הקדוש ברוך הוא מכנה שמו על הצדיקים, בחייהם!

(בזכות בטחונם שנכנסו לים,
זכו אל מעלת רוח הקודש,
והיה הרוח הקודש בא
לכל אחד מהששים רבוא בשוה
וכולם השיגו לאמר אותם תיבות השירה
בלי שנוי כלל זה מזה)

אמנם הנה כתבנו למעלה כי בני ישראל קנו שלימות ואיכות ויתרון באיכותם עד ראותם בעיני בשר מפלת השר הרוחני. אמר, כי עוד זכו והוא אל מעלת רוח הקודש יחד כולם. כי הנה, מאז נקרע הים בזכות בטחונם שנכנסו לים, טרם יבקע, נתעתדו לשורר עם משה כאחד. וזהו אומרו אז ישיר. כי אז נתעתד שישיר משה עם בני ישראל כאחד. כי היה הרוח הקודש בא לכל אחד בשוה אות באות. וזהו אומרו אז ישיר משה ובני ישראל. שאם לא כן איך יתכן ששים רבוא כאחד יכוונו כלם אל כל תיבות השירה הזאת ולא יתפרדו בנוסח אפילו תיבה אחת. וזהו אומרו את השירה הזאת. כי משה ובני ישראל שוררו יחד את השירה הזאת בזה הסגנון ובלי שינוי זה מזה, לה':

ולבל יאמר איש אולי משה הגיד להם תחלה ושמעו וחזרו ושוררו עמו. לזה אמר, ויאמרו לאמר. כלומר, לא שמעו כדי לאמר. כי אם ויאמרו תיבה אחת ולא היו יודעים מה יאמרו אחריה, רק היו באומרים מייחלים לו יתברך ישים בלבם לאמר מה שיאמרו אחריה, וזהו אומרו ויאמרו לאמר, ורוח קדשו יתברך היה שם בלבם תיבה אחר תיבה:

(מרב ענותנותו ית',

אע"פ שהוא רם ונשא,

אעפ"כ, השפיל א"ע, ורמה בעצמו הסוסים ורוכביהם הגשמיים, בים,

ועל כן אנו בטוחים ג"כ שהוא ית' מקבל שירה מאתנו אנשים גשמיים)

והחילו ואמרו אשירה לה' וכו'. לומר, אל יתייחס לכל אחד ואחד ממנו לגאווה לשורר לה' יתברך הרם על כל העולמות. כי הלא אשירה כל איש ממנו לה' הרם ונשא, עם היות כי גאה גאה למעלה משמים ושמי השמים, ואני חומרי. ולא מגאותי, רק מרוב ענותנותו יתברך. כי הלא סוס ורוכבו החומריים, רמה הוא יתברך בעצמו בים ולא על ידי שליח. ואם כן מי שהיה לו ענוה לזה, גם יהיה לו לקבל שירו מפי:

(השי"ת העניש כל רוכב מצרי וסוסו
בפרטיות לפי מה שהוא ציער לכל יהודי
בפרטיות, ומזה נתגלה לנו שהשי"ת מחשיב
שירת כל אחד מבני בפרטיות)

או יאמר, ויאמרו לאמר. כי היה מקום לומר, כי לא כל אחד מישראל כדאי לשורר לפניו יתברך. אך מה ששוררו, הוא כי יתברך מביט אל הכולל, ולמען הרבים זיכה אותם לשורר, ובזכות הרבים קיבל שירתם. ואם כן איפה, היה ראוי לומר נשירה לה'. על כן ויאמרו, כי מה שראוי לומר הוא אשירה לה' לשון יחיד,

(א) כאילו בשביל כל אחד בפני עצמו עשה (נס קריעת ים סוף)

(ב) ושירת כל אחד החשיב.

כי הלא עם היות כי גאה גאה על הכל, עם כל זה, אין צריך לומר כי בעצמו יתברך עשה ה', כי אם גם לא המית את כולם במיתה אחת, כי אם כל סוס ורוכבו רמה בים בפני עצמו. והוא, כאשר דקדקו רבותינו ז"ל במכילתא, באומרים כי פעם אומר כעופרת, ופעם כאבן, ופעם כקש. אלא לכל אחד כפי רשתתו. ומה גם למה שאמרו בספר הזוהר שהיה כל אחד מישראל רואה ומביט את כל אחד מאשר היצר לו, כאשר צוה יתברך לים ופלט אותם אל היבשה, והיה מתנקם כל איש ישראל, בראותם כי לכל אחד באה פקודתו כמעשיו. וזה אומרו סוס ורוכבו רמה בים. כי כל סוס

ורוכבו רמה בפני עצמו לידון כפי פרטות מעשיו.

ולכן גם אנחנו, כל אחד ישיר בפני עצמו, כאילו כל אחד ואחד עושה כל השירה על מה שנעשה לו הנס, כי השגחתו יתברך היתה בפרטים. כי גם בסוס ורוכבו היה מביט אל מעשה כל אחד בפני עצמו על הנוגע אל מה שפעל ועשה כל אחד ואחד לכל אחד מישראל. נמצא, כי כל אחד מישראל חשוב לפניו, ומכה את כל אחד מאשר היצרו לכל אחד מהם בפרטות. ואם כן **אשירה כל אחד בפני עצמו:**

(גאה גאה. גדולה כפולה.)

א. שהוא ית' התעסק להעניש בעצמו

מצריים וסוסים גשמיים

ב. לפי מה שציערו לכל יהודי בפרטיות)

או שיעור הכתוב על דרך זה, **אשירה לה'.** ומה אומר, הלא הוא, כי הנה גאווה כפולה יחשב לו יתברך.

אחת, אשר עשה בעצמו ולא על ידי שליח. ושנים (שרמה שניהם סוס ורוכבו) שעשה על ידי עצמו, לא עצרו הגשם אשר למצריים (ואפילו הגשם של) סוסיהם, כי גדולה תחשב לו, והן הן נוראותיו.

שנית, השגחת הפרטות שכל סוס ורוכבו רמה בפני עצמו כמדובר:

(גאה גאה גדולתו כפולה ומכופלת עד אין

סוף, כי רק לפני האין סוף ב"ה ייחשב שר

הרוחני של מצרים שוה ממש כמצריים

הגשמיים. ושניהם שוין כאין ואפס)

או יאמר, **אשירה לה'.** ואומרם כי **גאה גאה.** על כל המעלות אשר הם זו למעלה מזו. כי הלא סוס שהם המצריים, ורוכבו הוא השר שנסע עליהם כרוכב על סוס להתקומם על ישראל. כאחת רמה בים. כי את העם ואת שרו, ראו ישראל נקמתם בים. ואם כן מי שהשר והעם שוים לפניו יתברך להמיתם במציאות אחד כאחת, כאילו אין השר לפניו יתברך רק כאחד העם. אם כן זה יורה כי **גאה גאה** מעלה מעלה על כל המדרגות עד אין מספר. כי לגדולתו אין קץ, על כן אין לפניו הפרש מזה לזה:

(בנ"י חשובים לפניו ית' לשיר קודם)

למלאכי השרת אשר נגאלו אתם.

א. כי כל העולמות תלויים בבנ"י.

ב. כי המלאכים גלו רק עבור בנ"י.

ג. כי הניסים בעוה"ז לא היו נצרכים בכדי לגאול את המלאכים)

או יאמר, כמאמרם ז"ל על פסוק קדמו שרים וכו'. שבקשו מלאכים לומר לפניו יתברך שירה תחלה, וה' לא רצה אלא שיקדמו ישראל תחלה, ואחר כך נוגנים הם מלאכי השרת. והנה ראוי לשים לב. מה להם למלאכים לומר שירה על הנס שנעשה לישראל. אך אמנם, הנה ידענו, כי לא בלבד את ישראל הוציא הקדוש ברוך הוא ממצרים, כי אם גם את כל פמליא של מעלה כביכול. כמבואר אצלנו על פסוק והוצאתי את צבאותי את עמי כו', ובפסוק יצאו כל צבאות ה' וכו'. וידוע, כי כל עיקר יציאת מצרים היה בקריעת ים סוף, כי על כן נאמר ויושע ה ביום ההוא את ישראל מיד מצרים:

על כן להיות אז גמר ההצלה, חל על ישראל ועל פמליא של מעלה חובת אמור שירה, כי אלו ואלו יצאו ממצרים. וגזרה חכמתו יתברך יקדמו ישראל וישירו תחלה:

וזה יתכן הוא מאמרו יתברך באומרו או ישיר וכו'. והוא, כי אין ספק כי אומרו או ישיר משה וכו' עד מלת **אשירה.** אינה דברי המשוררים כי אם דבריו יתברך. ואם הוא סיפור מעשה שהיה, כי אז שוררו משה ובני ישראל, היה ראוי יאמר אז שר. אך הנה הוא, כי ראה יתברך הפרש שבין מלאכיו וישראל עמו מי ישירו תחלה. וגזר ואמר הוא יתברך, כי אז ישיר משה ובני ישראל וכו'. כלומר, אז שראו ישראל את שרו של מצרים מת, שהיא שבגוף ונפש השיגו השגת מלאכים לראות ברוחניות. מצא מקום הוא יתברך לומר ישיר משה ובני ישראל קודם למלאכי השרת את השירה הזאת לה'. ויתכן רמז בזה הוא יתברך כי זולת ישראל היה אתם משה ששקול כמלאכי השרת, כמו שאמרו ז"ל [שהיה] כנגד ששים רבוא של מלאכי השרת. וזהו או ישיר משה ובני ישראל. וגם על זה פקחו עיניהם ישראל בפתח דבריהם. וזהו ויאמרו לאמר וכו', שאמרו, מה שראוי לאמר הוא כי **אשירה לה' אני,** יותר ממלאכי השרת. כי עם היות השירה לה', אנכי **אשירה** בעצם וראשונה, קודם למלאכי השרת. והנה לנו כמה טעמים.

א. כי הנה כאשר עשה לי הוא יתברך עם היות כי **גאה גאה** על כל העולמות ועל כל אלהים שאין דומה. ועם כל זה למעננו סוס ורוכבו רמה בים הוא יתברך בעצמו. מה שלהציל והעלות פמליא של מעלה לא היה צריך לזה, כי מה להם עם סוס ורוכבו:

ועוד טעם שני שעליו אני **אשירה לה',** הלא הוא. כי על ידי הצלתו יתברך את ישראל, מתקיימים שני העולמות העולם הזה והעולם הבא שנבראו באותיות שם י"ה. על כן לנו יאות תחלה וראש לשורר, מה שאין כן על ידי הצלת המלאכים. וזהו עזי וזמרת יה, לומר, העזי שעשה יתברך בהציל אותי. והזמרה, שתתייחס לי היה של שם י"ה. שהוא קיום שני העולמות. מה שהעזי הניכר על ידי הצלת המלאכים והזמרה הנאותה להם, אינה כל כך גדולה: והוא, כי אלו העולמות התלויים בקיום ישראל.

עוד טענה אחרת באומרו ויהי לי **לישועה.** שהוא, כי כל עיקר התשועה לא בשביל המלאכים היתה, כי אפילו מה שהיו פמליא של מעלה במצרים לא היה כי אם בשביל ישראל, ובצאתנו יצאו. וזהו ויהי לי **לישועה.** ואם כן, אין עיקר השירה תחלה וראש, אלא לנו. אנו הנושעים בעצם, ואגבן יצאו הם:

(שבח: שהשי"ת התגלה לנו ביתרון אהבה

והוא בד' אותיות שם הוי"ה, אע"פ שלמען

הגילוי ועונש למצרים הספיק שם י"ה

בלבד)

או תהיה טענה אחרת בכל תיבות הללו, עזי וכו' ויהי וכו'. לומר, הנה לי תאות השירה, כי הלא אהבני ה' אהבה רבה. והוא, כי כבדני כבוד עצום ורב. והוא, כי הושיעני על ידי ה' הגדול. על כן **אשירה לה',** הוא השם הגדול, יען כי בו הפליא לעשות עמי, ולא בחצי ה'. עם היות כי היה טעם לעשות עמי בחצי שמו. וזהו אומרו עזי וזמרת יה כו'. והוא במה שידענו מרבותינו ז"ל כי בחצי השם ברא שני עולמות. העולם הבא ביו"ד, והעולם הזה בה"א. וגם ידוע כי בנסי יציאת מצרים נתפרסם ונתאמת כי הוא יתברך חידש וברא העולמות כולם, שהוא ענין מתייחס אל חצי השם, שהם אותיות יה. ועל כן היה ראוי שבשתי אותיות ההם בלבד היה מושיעני. ועלי לשבח לשם הגדול הנזכר, כי על ידו פעל ועשה לי התשועה הגדולה הזאת. וזהו עזי

(שבח: שזכינו לשיר ברוח הקודש וזה
בזכות אברהם אבינו)

אך על השנית שזכיתי לרוממו ולהללו
בשירה זו. אינו על העתיד, ולא על זכות עצמי:
רק שעל היותו יתברך אלהי אבי, הוא אלהי
אבי אברהם, על כן וארוממנהו, ברוממות
בגרוננו: והוא מאמרם ז"ל כי בזכות אברהם
אמרו שירה כמדובר:

(שבח ואנוהו הג')

שנזכה להדמות למדותיו ית'

ובמה שאמרנו בואנוהו, יצדק מה שאמרו
ז"ל האומרים ואנוהו, מה הוא חנון אף אני וכו',
שהוא אהיה נאה לו:

(שבח זה אלי הד': שהשי"ת מתחסד עמנו)

- זה אלי - מדת החסד.

אע"פ שעדיין איננו ראויין: זה בזכות

שקבלו האבות יסורים מדת הדין אלהי אבי)

או יאמר, במה שידוע מרבתינו ז"ל, בתתם
טעם אל התנהגו יתברך עם האבות ביסורין
ולא הטעמים פה מעשיהם להתעלם
בתענוגים. כי אמר הוא יתברך, אם ייטב להם
בעולם הזה, מה יניחו לבניהם, באמור משה
זכור לאברהם וכו'. וכיוצא בצרות כהם: ובוה
יאמר, כי אמרו ישראל הנה הוא יתברך מתנהג
עמי במדת חסד, כי הנה זה אלי כי חסד אל.
ובזה, יודע אני שאיני כדאי לכך, אם לא
שלעתיד ואנוהו, שאשכינהו בעולם השפל על
ידי מעשים טובים. אך כעת איני ראוי, אלא
שאני אוכל זכות אבי. כי למה שהיה הוא
יתברך מתנהג עם אבי במדת יסורין, וזהו
אומרו אלהי אבי, על כן וארוממנהו. שעל ידי
מה שהתנהג עמו במדת אלהים הטיב עמי
להתנהג במדת אל. כמדובר מדברי רבותינו
ז"ל באומרים שאם ייטב לאבות, מה יניחו
לבניהם:

(שבח זה אלי הה').

שבח פרטי מכא"א

כי התגלה בפרטיות לכא"א

והוציא לכל או"א ב' סלעים לינוק מהם וכן
גם נקרא:

אלהי של כל אחד מהאבות הקדושים

(בפרטיות)

והנה אמרו רבותינו ז"ל שהתנוקות שנוולדו
בשדות, והיה הקב"ה פותח הארץ ובולען,
ומוציא לכל אחד שני סלעים כשדים. כי יינק
מאחד דבש ומאחד חלב. והיה כל אחד
במקומו רואה לפניו בחור צח ואדום המאכילו
ומגדלו. הם הכירוהו תחלה, ואמרו זה אלי.

נוה שידור ב', מה שלא עשה כן למלאכי
השרת. אלא אדרבה הניח עולם המלאכים
ונתאוה משברא העולם להיות לו דירה
בתחתונים באדם ממש כמדובר. ועל זה הביא
ראיה מוחשת והיא אלהי אבי כי בפירוש אמר
אלהים בתורתו שהוא אלהי אבי. באומרו
ויקרא לו אל אלהי ישראל, מה שלא נמצא כן
לשום מלאך. ולכל יאמר איש כי הלא גם
[למלאכים] ה' נקרא אלהי הצבאות. לזה
אמר, אינו דומה, כי שם הוא על הכולל, ובנו
הוא גם על היחיד. ואם כן וארוממנהו, כי
רוממות תחשב שירתי לפניו ולא הפכו, עם
היותי חומרי. והקדים למלאכים:

(שבח זה אלי הג', ואנוהו הב': שהשי"ת

התגלה אלינו, - זה אלי.

בזכות שנזכה ע"י קבלת התורה להיות

ראויים ונאונים. - ואנוהו)

עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה זה אלי ואנוהו
אלהי אבי וארוממנהו. יי איש מלחמה יי שמו:
מלבד מה שכתבנו. יאמר, כי הנה אמרו ז"ל.
מהיכן זכו ישראל לומר השירה הזאת,
מאברהם, שנאמר בו והאמין בה', ונאמר כאן
ויאמינו וכו', וסמין ליה אז ישיר:

ובזה נבא אל ענין הכתוב, אמר, הנה שני
דברים זיכנו יתברך. א. להראות אלינו בים,
כמשמעות אומרים זה. ב. לומר שירה,
שהושפעה והופיעה עלינו רוח קדשו
לאומרה. כי שם הוא יתברך הדברים, מאתו
יתברך, בפי כל אחד ממנו. ועל שתיים אמר,
על האחד, שאני מורה באצבע ואומר זה אלי,
שהוא מה שמלאכי השרת אין זוכים, כי הלא
אומרים איה מקום כבודו. על כן אומר כי
בהגיעי אל גדר זה, להיות מראה באצבע,
הוראה שהוא אלי, מייחס אלהותו אל כל
איש, כי על כן מתראה לכל אחד. הנה בזה אני
מודה כי לא שאני זכאי לכך, רק שואנוהו, על
כי הנה ימים באים על ידי קבלת התורה אהיה
נאוה לו. שכמו שהוא יתברך נאה לי כן אהיה
אני נאה לו. כמו שאמרו ז"ל יש נאה ללבושו
ויש שלבושו נאה לו וכו'. ואמר איוב צדק
לבשתי, שהצדק נאה לי. וילבשני, שאני נאה
לו. וכן אמרו על מזמור לדוד, ולדוד מזמור:
וכן על פסוק חבלים נפלו לי בנעימים וכו'. וזה
אומרו ואנוהו, לשון נאוה תהלה.

וזמרת יה וכו'. לומר, עם היות שעזי, שהוא
תואר העוז, כדפרש"י ז"ל שהוא העוז הניכר
פה. וזמרת, שעלינו לזמרו על הוצאתנו. נוגע
אל שם יה שהם אותיות שבהם נבראו שמים
וארץ ועולם הבא. כד"א כי ביה ה' צור
עולמים. ובנסי מצרים וקריעת ים סוף נתאמת
לכל, כי הוא יתברך ברא העולמות. כמפורש
למעלה, ובדברי רבותינו ז"ל באומרים כי מיום
צאת ישראל ממצרים עד יום קריעת הים היה
שבעה ימים כנגד שבעת ימי בראשית. ועוד
שעל ידי יציאת מצרים נתקיימו העולמות,
שאם לא יצאו ישראל ממצרים לא היתה
קבלת התורה, והיה הכל חוזר לתהו ובהו.
נמצא שאל שם י"ה היה נוגע הדבר, והיה
מספיק בשתי אותיות. והיה לפי זה ראוי תהיה
לי ישועתי זאת בחצי השם. אך הנה עם כל זה
מרוב חבתו יתברך, עשה עמנו בשם שלם.
וזהו אומרו הנה עזי וזמרת מתייחס אל שם יה.
ועם כל זה ויהי לי ה' הנוכר לישועה, שם בן
ארבע, אשר הזכרתי לו השירה הזאת, באמרי
אשירה לה'. ואל מי החשיב הוא יתברך
החשיבות הלז כמוני היום:

(שבח זה אלי הא':

שזכינו להביט אל האלהים)

ועוד שלישית כי ראוי אני לשורר לפניו
תחלה. כי הלא זה אלי. ובוה כלל שני דברים.
אחד, שאני זכיתי להביט אל האלהים ולומר
זה כמורה באצבע. מה שאין כן מלאכי השרת
האומרים איה מקום כבודו. והוא מאמרם ז"ל
שהתנוקות היו מראים באצבע. ושראתה
שפחה על הים, מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי
הכהן:

(שבח זה אלי הב': שהוא מכנה שמו ית'

עלינו משא"ב על מלאך)

עוד רביעית שהוא אלי. מכנה שמו עלי מה
שאין כן על מלאכי השרת. שאין הקדוש ברוך
הוא מכנה שמו על שום מלאך ליקרא אלהי
מייכאל ודומה לו. וזהו זה אלי:

(שבח ואנוהו הא':

א. שאנחנו משכן ונוה לשכינתו

והראיה לזה שהרי מקריא שמו ביחיד על
יעקב אבינו משא"ב על מלאכים)

ועוד חמישית והוא כי הנה ואנוהו. והוא, כי
ידעו ברוח הקודש שהושפע בהם שיהיו נוה
להקב"ה, שהוא ענין ושכנתי בתוכם. והוא,
שלא נאמר בתוכו כי אם בתוכם. לומר, שהם
בעצמם יהיו משכן ומדור אל השכינה, כי
היכל ה' המה. וזה שאמר ואנוהו. שאהיה לו

לפי דרכם זה יאמר, הלא אמרתי **אשירה לה'** בלשון יחיד. שכל אחד ממנו כדאי לרומם לאל יתברך בשיר, שהוא דבר גדול. כמאמר דוד המלך ע"ה כי טוב חסדך מחיים, במה שזכיתי ששפתי ישבחונך, על כן אמר, מה שאמרתי שכל אחד ירוממוהו בלשון יחיד, ואמרתי ויהי לי **לישועה**. כי לכל אחד החשיב בפני עצמו, להיות לו לישועה. מי יאמר שכן הוא. לזה אמר, **זה אלי**, כי הנה לכל אחד ואחד היה הוא יתברך מתראה בצור החלמיש ומאכילו, ולא לרבים בבת אחת. הנה זה יורה החשיב הוא יתברך לכל אחד להיות לו לאל. והנה מזה שהחשיבני, יורה שגם כדאי אני שואננהו. כי יחשיבני להיות לו לנוה ומדור שישורה בי שכינתו. גם כי אהיה יחיד, בהיותי צדיק. כאשר היה מתייחד עמי אז. ועדיין לא אערב אל לבי להיות כדאי לרוממו כל אחד: אך הנה מצטרף לזה היותו **אלהי אבי**, כי לא היה הוא יתברך נקרא אלהי האבות ביחד, כי אם אלהי כל אחד ואחד. ואם כן איפה, יתחזק ענין החשיבו יתברך כל אחד ואחד ממנו בפני עצמו, גם לרוממו בלשון יחיד. ועל כן **וארוממנהו**, בלשון יחיד כל אחד ממנו:

(שבח מדת הרחמים הא')

שהשיגו שאין ח"ו שתי רשויות, רחמים ודין, רק שה' הוא האלהים

עוד יתכן על דרך זה. והוא, בשום לב אל מאמז"ל שהיה מתראה הוא יתברך לתינוקות ההם כבחור צח ואדום. כי מהראוי לא יתראה אדום, כי מרחם היה. אך הנה אמרו רז"ל על פסוק **אנכי ה' אלהיך כו'**. מפני שראו ישראל את הקב"ה בים כגבור עושה מלחמה, ובסיני כשליח צבור. אמר, אל תהרהרו בשתי רשויות חלילה. כי הנה אני ה' אשר הוצאתיך כו', עם שאז כשהוצאתיך ראיתיני כגבור. והנה אם לא היה מתראה לתינוקות כי אם צח, לא יכירוהו על הים. על כן ראוהו צח ואדום, כדי שיראוהו על הים, כגבור אדום, למצרים. וצח, לישראל, ויאמרו **זה אלי**, ויחזיקו אלהותו יתברך לעיני השאר, וידעו כי ה' הוא האלהים:

(שבח מדת הרחמים הב')

שהשי"ת התנהג בשם הרחמים בלבד ואפילו להעניש למצריים, והטעם כי באם היה משתמש גם בשם הדין אזי לא היינו ראויים להנצל ממדת הדין

ובזה יאמר מלמעלה, **אשירה לה'**, הוא מדת רחמים שבו הושיעני. כי הלא בשמו הגדול

עצמו **גאה גאה סוס כו'**, (א) שבו עשה מלחמה במצרים (ב) והיה מטיב לי.

ומי יאמר כי שם ה' היה עושה משפט על הים ולא מדת הדין. ומה גם כי הלא היה מתראה כגבור משקיע למצריים: לזה אמר, אל תתמהו, כי הנה **זה אלי**, כשהיה מרחם עלי בשדים כי אינק. שהיה מטיב לי שהיה צח ואדום. שהוא, כי לא יבצר היה להם צער מחילות שהיה דין. עם כל זה, היה מניקם דבש וחלב שהוא רחמים, והוא אחדות הראות צח ואדום כאחד. ואם כן, כאשר היה אז מדת רחמים, והיה גם כן אדום. גם כן עתה הוא הוא. ועל כן **ואננהו** ואפארהו, על אשר עשה שני הפכים פה. כי מדת רחמים היא מתהפכת לדין למצרים, ומרחם אותנו:

והנה היה אפשר יצרף הוא יתברך מדת הדין למדת רחמים ויהיה הוא ובית דינו, וימשך מהרחמים הצלה לישראל, ומהדין רוגז למצרים: אך לא עשה כן הוא יתברך. כי, אם בחינת דין היתה שם, לא היו נצולים ישראל. כי הלא המרו על ים בים סוף. ומהיכן זכינו יעשה המלחמה במדת רחמים לבל נלקה. הלא הוא, על זכות **אבי**, שהיה עמדי לבלתי יצרף מדת הדין. וזהו אומרו **אלהי אבי**, שעל היותו **אלהי אבי**, על כן **וארוממנהו**, לאמר רוממות גדול, הלא הוא, ה' **איש מלחמה**, כי שם הרחמים לבדו פעל ועשה מלחמה עם המצריים, ולא בהיות שמו ה' אלהים, או וה' שהוא הוא ובית דינו. רק ה' שמו, בלי צירוף דין מן הטעם האמור.

(שבח מדת הרחמים הג')

שהשי"ת פעל באופן פלא, רחמים ודין, באותו רגע, ע"י אותו שם ה' בלבד

ועוד כיוון, כי אם היה פועל שם זה פעם רחמים, ופעם רוגז, לא יפלא כל כך: אך היה בהיות ה' שמו, בעת ורגע שמרחם. כי כמו רגע היו מצריים נטבעים, וישראל הולכים בשובה ונחת ולא חסרו דבר:

(שבח מדת הרחמים הד')

שהפליא ה' שלא ישתנה שם שפעל העונש בשעת שנוי פעולתו לדין

י איש מלחמה יי שמו: זולת מה שכתבנו, יאמר, כי הנה המלאך נקרא על שם פעולתו כמאמרם ז"ל במדבר רבה על פסוק למה זה תשאל לשמי והוא פלאי: שאמר עתה שבאתי על שליחות נזירות נקרא אני פלאי, על שם

איש כי יפליא לנדור נדר נזיר. והיה מקום לומר כי בעת עשותו יתברך דין ישתנה שמו. לזה אמר, כי לא כן הוא רק ה' שמו:

(שבח מדת הרחמים הה')

שלא רק שנסתלק הרחמים מן המצריים בשב ואל תעשה למנוע שפעו מהם שיענשו ממילא. אלא שהרחמים נלחם עמם בקום (ועשה)

או יאמר, כי הנה אמרו רבותינו ז"ל על דבר חנניה מישאל ועזריה, שגבריאל שצינן התנור עם היותו שר האש ואיך נהפך, אלא שאחז כח האש מבחוץ ונשאר צונן מבפנים, באופן שלא שינה מציאותו. ועל הדרך הזה, מדת הרחמים להמית איך יצדק אם לא בסלק רחמיו מהמצריים. אך אם כן לא היה הדבר נעשה רק בשב ואל תעשה: אמר, כי לא כן היה, רק ה' של רחמים **איש מלחמה** ממש נלחם כגבור. ואינו מן התימא, כי איננו שינוי במדתו, כי הלא הרוגז הנעשה למצרים הוא רחמים. וזהו ה' שמו, כי בעשות מלחמה ברשעים ה' שמו, כי רחמי רשעים הוא היות אכזרי:

(שבח מדת הרחמים הו')

שפעל השי"ת ע"י מדת הרחמים בשלימותו ולא ע"י צד דין שברחמים

או יאמר, כי הנה בכל מדה יש בחינת דין כנודע מספר הזוהר. והייתי אומר כי הבחינה ההיא שבה מפאת הדין לבדה עשתה מלחמה: על כן אמר, כי לא כן היה, רק ה' שמו, בבחינת כללות ההויה:

(שבח שם הוי"ה הז')

שהשתמש השי"ת בשם הוי"ה דייקא להכות ולהכניע כפירת פרעה אשר כפר בבחינה זו ובשם זו דייקא

או יאמר, תדע למה ה' היה **איש מלחמה** בלי צירוף אלהים, על כי ה' שמו, והוא, כי פרעה בשומעו שם זה אמר לא ידעתי את ה'. והוא כי לא ידע רק שם אלהים שהזכיר לו יוסף. על כן בבואו יתברך להודיעו את שמו, באומרו וידעו מצרים כי אני ה' בהכבדי בפרעה כו'. לא רצה יתברך לצרף שם זולת אשר הכחיש. כי הוא יכה בו עד ידענו. וזהו אומרו ה' שמו, כי מה שהיה ה' **איש מלחמה**, היה להודיע כי ה' שמו:

*** קיצורי * ביאורי * ליקוטי ***
האלשיך הק'
פ' צו

זאת משחת אהרן ומשחת בניו מאשי ידוד ביום הקריב אתם לכהן לידוד: אשר צוה ידוד לתת להם ביום משחו אתם מאת בני ישראל חקת עולם לדרתם: זאת התורה לעלה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלוואים ולזבח השלמים: אשר צוה ידוד את משה בהר סיני ביום צותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם לידוד במדבר סיני:

הנה פשט הכתוב יראה, כי למה שעתה סיים כל מעשה הקרבנות שהתחיל מפרשת ויקרא, שלא נשאר רק קדשי שעה שבפרשת שמיני, וסדרי המועדות שמזמן לזמן. על כן, כהתימו כל קרבנות חובה ונדבה, אמר, זאת התורה וכו' שאמרתי היא לעולה למנחה וכו'.

וראוי לשים לב, שאם כן הראוי היה יאמר, זאת תורת העולה והמנחה וכו', ולא יאמר בלמ"ד לעולה למנחה וכו'!

ועוד כי כל הפסוק מיותר!

והנה אמרו רבותינו ז"ל שהכונה היא לומר שנשלמה פרים שפתינו. כי בעסוק בתורת עולה, מעלה עלינו הוא יתברך כאילו הקרבנו עולה. ועל דרך זה במנחה או בחטאת וכו'. וזהו התורה לעולה וכו', כלומר בעד עולה ובעד מנחה וכו'.

ועדיין קשה, למה נאמר ענין זה פה מבמקום זולת זה?

ועוד אומרו, אשר צוה ה' את משה בהר סיני. מי לא ידע כי זאת התורה צוה ה' את משה בהר סיני?

ועוד אומרו, ביום צוותו את בני ישראל להקריב וכו', שהוא דבר משולל גזירה! כי מה היה ביום צוותו את בני ישראל להקריב את

קרבניהם? שאם הוא לומר שהיה במדבר סיני, מה בא להודיענו שלא ידענו? וגם מה יתן ומה יוסיף לנו בהודעה זו?

ויתכן, לימדה אותנו תורתנו הקדושה, מאמר התנא כי גדולה תורה מן הכהונה ומן המלכות, אלא שהתורה מביאה אותם על הסדר, כי תחלה אומר כי הכהונה גדולה מן המלכות, ואחר כך אומר כי גדולה תורה מן הכהונה. ובכלל הדבר הוא, כי מכל שכן שהיא גדולה מן המלכות. באופן כי שלשה כתרים הם בהדרגה, מלכות, ועליה כתר כהונה, ועליה כתר תורה. והוא, כי אחרי אומרו כל ענין עבודת הקרבנות, ואמר כי לקח ה' מאת בני ישראל מזבחי שלמיהם לתת לכהנים. והנה ממוצא דבר, יצא עתק מפי איש שומע, לומר, עשר ידות יש במעלת כתר מלכות על מעלת כתר כהונה. כי הלא המלך, מלבד מה שמשתרר גם השתרר, הנה המס ומנדה בלו והלך נוטל מאת העם דרך שררה וכבוד. אך הכהן הלחם אשר הוא אוכל, משיירי קומץ המנחה, או הבשר מהקרבנות, הלא יראה כעני המחזור, ונותנים לו איש איש מתבשילו. או חלף שכירות עבודת אדם כי יקריב קרבן על ידו, כשכיר יקבל פעלו, וכדי בזיון תחת כתר כהונתו:

על כן להסיר מלב איש בער לא ידע להשכיל, בא האלהים ויאמר, זאת משחת אהרן ומשחת בניו מאשי ה' לו. זאת שאמרתי שיקחו אהרן ובניו חוקת עולם משלמי בני ישראל, אל ימעט בעיניך משחת רבות הכהונה מהמלכות, שהמלך נוטל מס דרך שררה וכבוד, והכהן כעני המחזור. כי אדרבא זאת משחת אהרן ומשחת בניו, כי משחת רבות וגדולה תחשב להם. כי הלא היא מאשי ה', שהוא משולחן גבוה, מאש מן השמים הם נוטלים, משולחן מלכו של עולם. מה שאין כן המלך שמאת העם הוא נוטל ולא משולחן המלך

הקדוש. והטעם הוא, כי ביום הקריב אותם לה', לומר, כי אינו דומה המלך שבהקריב עצמו למלוך, אינו לכהן ולשרת לה', רק לשרת את העם לצאת ולבא לפניו. אך הכהן ביום הקריב אותו, הוא לכהן לה'. ועוד יתרון אחר במה שמקבל מאת העם, שאינו כמלך, שאין מתנות העם אליו רק עודנו מלך עליהם, אך לא אם יעבירוהו או אם ימות וכן אין לו שיעלל למלוכה, כי לא יקבל זרעו מאת העם, מה שהיה מקבל המלך אביו. אך הכהן לא כן, כי אם אשר צוה ה' לתת להם, ביום משחו אותם מאת בני ישראל, נשאר גם לזרעם אחריהם חוקת עולם לדורותם, הנה כי גדולה הכהונה:

ודע לך, כי כתר התורה גדולה אפילו מן הכהונה, כי הלא זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת וכו', כי זו, בכללה נכללת העבודה. כי אפילו בעסוק איש בתורת הקרבנות, מלבד זכות עסקו בתורה, תהיה לו גם כן כמקריב הקרבנות. ואין זה כי אם מהיותה גדולה ועולה על גבי הכהונה:

ועוד לך ראייה, והיא, כי הלא אשר צוה ה' את משה בהר סיני וכו', לומר ראו עתה כי גדולה תורה מהקרבנות, כי הלא התורה, היא אשר צוה ה' את משה בהר סיני, שהוא מקום קבלת התורה מפי עליון, ואז לא צוה על הקרבנות, אך ביום צותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם לה', היו במדבר סיני ולא בהר סיני. שהוא אחר שחטאו בעגל, ולא היו בהר רק במדבר, שם נצטוו על הקרבנות לתיקון אשמותם. אך לא בזמן הקדושה הגדולה, שהיתה בעמדם בהר סיני. ואם כן איפה אמור מעתה, איזה הוא הגדול, הנאמר בסיני או הנאמר אחר כן: